

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Ústav historických věd

Cesta hraběte Viléme Magnise do Ruska a Persie 1895 – 1896

Jana Kuchařová

Bakalářská práce
2010

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Žandově dne 24. 6. 2010

Jana Kuchařová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především svému vedoucímu práce Mgr. Zbyňkovi Vydrovi, Ph. D. za cenné rady, milý přístup, ochotu a velkou trpělivost. A dále děkuji všem, kteří stáli při mně, a měli ve mně a mou práci víru.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana KUCHAROVÁ**

Studijní program: **B7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Kulturní dějiny**

Název tématu: **Cesta hraběte Viléma Magnise do Ruska a Persie
(1895-1896)**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

rekonstrukce cesty na základě deníkových zápisků a korespondence, edice části pramenného materiálu

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

RA Magnisů Strážnice MZA Brno RA Logothettiů MZA Brno Hedin, Sven. Po souši do Indie, Persie, Seistánem a Beludžistánem Ross, Colin. Der Weg nach Osten: Reise durch Russland, Ukraine, Transkankasien, Persien, Buchara und Turistan Loti, Pierre. Reise durch Persien Bailey, Harold. The cambridge history of Iran: in 7 volumes, From Nadir Shah to the Islamic Republic Vrba, Josef. Stará Persie - Nový Írán: Studie o hospodářských poměrech Polak, J. E., Persien: Bericht Ewers, Hanns. Črty z Indie Kunský, Josef. Čeští cestovatelé I., II. díl

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Zbyněk Vydra, Ph.D.
Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2008**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá deníkem Viléma Magnise z jeho cesty do Ruska a Persie v letech 1895-1896, a jeho přednáškou z roku 1897. Cílem této práce je oba tyto prameny zpracovat, interpretovat a zasadit do historického kontextu. Text je rozdělen do dvou tematických částí. V první je přiblížen rod Magnisů a popsána cesta Viléma Magnise. Druhá část se zabývá cestovatelstvím a Persií v 19. st. a v šesti kapitolách shrnuje nejdůležitější témata k dějinám Persie 19. století. V závěru se práce pokouší zjistit záměr pro vykonání cesty.

Klíčová slova

Persie – 19. století – Magnisové – cestovatelství

Die Annotation

Diese Bakkalaurarbeit betrifft Vilem Magnis und seines Tagesbuch aus den Reise nach Russland und Persien in Jahren 1894 – 1896 und seine Vortrage in 1897. Als Ziel dieser Arbeit habe ich gewählt die Quellen von Informationen zu bearbeiten und zu interpretieren und in den historischen Kontext zu setzen. Der Text teilt sich in zwei Kapitel. Der Erste beschreibt das Magnisgeschlecht und die Reise von Wilhelm Magnis. Und der Andere vertut sich mit dem Reiseum und Persia in 19. Jahrhundert. Die sechs Kapitel des zweiten Teiles fasst verschiedenen Themen, die die Geschichte von Persien in 19. Jahrhundert betrifft, zusammen. Zum Schluss strebe ich danach die Gründe, warum er seine Reise unternommen hatte.

Die Schlüsselwörter

Das Persien – 19. Jahrhundert – Magnis – das Reisen

Obsah

1. Úvod	1
2. Šlechtický rod Magnisů.....	3
3. Popis Magnisovy cesty.....	5
3. 1. Magnisova každodennost, strava a nemoce	27
4. Cestovatelství v 19. století	28
4. 1. České cesty do Persie	30
4. 2. Česko-perská diplomacie	32
5. Kadžárovská Persie do revoluce 1905-1911	34
5. 1. Buchara.....	39
5. 2. Chiva	39
5. 3. Ruská expanze na středoasijské území.....	40
5. 4. Ostatní státy, které Magnis projel	43
6. Podnebí a počasí.....	44
7. Obyvatelstvo, jeho oblékání a bydlení	46
8. Ubytování	51
9. Armáda Persie	54
10. Vnitrozemské cesty a dopravní prostředky	58
11. Telegraf a dopisy	62
12. Závěr.....	64
13. Bibliografie.....	65
14. Das Resümee	67
15. Seznam příloh.....	68
15. 1. Příloha č. 1 Itinerář Magnisovy cesty.....	69
15. 2. Příloha č. 2 Edice pramene.....	72

1. Úvod

V předminulém století nejen, že nastala změna v povaze cest, ale také se proměnily cestovatelské cíle. Lidé se již neobávali vyjet daleko za hranice své země a začali navštěvovat méně známé destinace. Na takovou cestu se vydal i hrabě Vilém Magnis, který v letech 1895-1896 podnikl několikaměsíční cestu přes Rusko až do daleké Persie,¹ a zanechal po sobě cestovní poznámky, které jsou předmětem mé bakalářské práce. Poznámky mají podobu deníku a jsou souborem dopisů adresovaných jeho matce, hraběnce Gabriele Deymové ze Střítěže.

Ke své práci jsem jako hlavní prameny využila právě tento deník a zápis z Magnisovy přednášky o jeho cestě do Ruska a Persie. Oba tyto prameny jsou uloženy v Moravském zemském archivu v Brně ve fondu Rodinného archivu Magnisů Strážnice. Tento jen částečně přístupný fond je velmi rozsáhlý, obsahuje několik desítek kartonů, a vznikl hlavně díky příčinlivé práci osobního archiváře Magnisů pana Leopolda Noppa. Fond informuje hlavně o změnách, které se v průběhu staletí udály s hlavním panstvím Magnisů na Moravě, Strážnicí, a obsahuje velké množství účtů. Až závěrečné kartony se zabývají také členy rodu a karton č. 70, ve kterém je uložen i Magnisův deník, je celý věnován cestování členů rodu. Z toho se dá usoudit, že cestování bylo pro tento rod velkou zálibou. Magnisové se vydávali na cesty už od novověku a cestoval například i Vilémův bratr a zároveň pán strážnického panství Antonín František Magnis. Společně s ním také Vilém absolvoval některé cesty. Svou cestu do Ruska a Persie ale již podnikl sám.

Oba mnou využití prameny byly napsány v německém jazyce a mým hlavním úkolem bylo je přečíst, interpretovat je s pomocí dobových cestopisů a pokusit se je zasadit do širšího historického kontextu. Jako hlavní téma práce jsem si vybrala zpracovat deník, hlavně co se týče jeho cesty do Persie, ostatní státy jsem ponechala víceméně stranou, a tak Magnisův deník představuje ještě spoustu témat ke zpracování.

Text je rozdělen do tematických kapitol. V první z nich jsem se obecně zabývala šlechtickým rodem Magnisů s větší pozorností na život Viléma Magnise. V druhé kapitole jsem již přistoupila ke zpracování informací z deníku a zmapovala jsem podrobněji průběhem Magnisovy cesty.

¹ I když jeho cesta pravděpodobně původně mířila až do Bagdádu a Jeruzaléma. MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 96.

Pak následují kapitoly zaměřené na historický kontext. Třetí kapitola se zabývá vývojem cestovatelství v 19. století, s přihlédnutím na české cesty do Persie a česko-perské vztahy. Čtvrtá kapitola se věnuje dějinám Persie v 19. století, a také okrajově dalším státům, kterými Magnis při své cestě projížděl.

Po tomto historickém exkurzu jsem se opět vrátila k Magnisovu deníku a vytyčila z něj několik témat, kterými se na své cestě nejvíce zabíral. Vznikly tak kapitoly o Persii a jejím podnebí a počasí, obyvatelstvu, ubytování, armádě, vnitrozemských cestách a dopravě, závěrečná kapitola přibližuje telegrafní a dopisní spojení Persie s Evropou.

V závěru práce jsem se pokusila o zjištění záměru, který vedl Viléma Magnise k vykonání jeho cesty.

2. Šlechtický rod Magnisů

Magnisové jsou rodem původně pocházejícím ze švédské Uppsalý, ale již v 15. století přesídlili do Říma a Lombardie a v 16. století se usadili v Čechách.² V roce 1564 získali Magnisové říšský šlechtický stav a také erb, v jehož znaku měli šikmý modrý pruh na stříbrném štítě, uprostřed s menším štítem, v němž byla obrněná ruka a meč.³

O tomto rodu se mluvilo již v ranějším novověku, ale spolehlivě doloženou osobností tohoto rodu byl až v 16. století architekt císařů Ferdinanda I., Maxmiliána II. a Rudolfa II. Bernard Magnis, který se proslavil hlavně budováním pevností proti Turkům v Rábu a Velké Kaniži.⁴

Od roku 1588, kdy se Konstantin Magnis přistěhoval do Prahy, začalo působení rodu de Magni v Čechách a roku 1596 získali český inkolát⁵. Vyznamenali se za třicetileté války, hlavně v bitvě na Bílé hoře, kde bojovali na straně katolického Ferdinanda Štýrského, a kde se Františkovi Magnisovi podařilo zničit pomocný moravský oddíl vedený J. O. Šlikem.⁶ Od roku 1622 byli členové rodu držitelé titulu svobodných pánů, od roku 1635 byli českými hrabaty a od roku 1637 hrabaty říšskými.⁷

Hlavním sídlem rodu Magnisů v Čechách bylo panství Strážnice, které koupil v roce 1628 František Magnis. V držení Magnisů vydrželo toto panství až do roku 1945. Mimo Strážnice vlastnili dále panství Přestavky, úplně prvním jejich českým statkem byly Žleby, Přerov, Blansko, Mitrov, Moravec a Moštěnice. V 18. století vyženili ještě další statky ve Slezsku.⁸

Magnisové byli katolického vyznání, teprve v 18. století sňatkem Antonína Alexandra Magnise (1751-1817) s hraběnkou Luisou Sofií von Götzen zasáhlo do rodu i jiné náboženství, evangelické, a dcery z tohoto sňatku byly vychovávány v evangelické víře. Tímto sňatkem získali Magnisové zmíněné statky ve Slezsku.⁹

Mezi významné členy rodu patřil zejména Valerian Magnis (1587-1661), člen kapucínského řádu, teolog a přírodovědec. Papežem byl jmenován misionářem pro celé Německo, české země, Polsko a Uhry. Byl autorem celé řady teologických a filozofických

² MAŠEK, Petr. *Modrá krev*. Praha, 1999. 2. vyd. ISBN 80-204-0760-X. s. 199.

³ POUZAR, Vladimír. *Almanach českých šlechtických rodů*. Martin, 2005. ISBN 80-85955-25-3. s. 291.

⁴ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice. *Inventář*. s. 2.

⁵ POUZAR, Vladimír, et al. *Almanach českých šlechtických a rytířských rodů*. Praha, 2003. ISBN 80-85955-25-3. s. 291.

⁶ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice. *Inventář*. s. 3.

⁷ POUZAR, Vladimír, et al. *Almanach českých šlechtických a rytířských rodů*. Praha, 2003. ISBN 80-85955-25-3. s. 291.

⁸ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice. *Inventář*. s. 4-9.

⁹ MAŠEK, Petr. *Modrá krev*. Praha, 1999. 2. vyd. ISBN 80-204-0760-X. s. 200.

spisů. Další význačná členka rodu, Jana Františka Priska [?-1652, manželka Františka Magnise, zakladatele strážnického fideikomisu] založila v Brně piaristický Ústav šlechtičen Marie Školské, rod Magnisů celkově byl podporovatelem piaristického řádu. Hrabě Franz Anton Magnis (1773-1848) proslul jako umělec, malíř a sběratel umění.¹⁰

Hrabě Vilém Magnis [*28. ledna 1866 Bozków, + 22. prosince 1940 Habelschwerdt], celým jménem Vilém Eugen, jehož cestopis je předmětem mé bakalářské práce, byl pruským majorem v záloze, čestným rytířem Maltézského řádu, rytířem bavorského řádu sv. Jiří a vlastnil statek Oldrzychowice Klodzkie v jihozápadním Polsku.¹¹ Byl synem Viléma Ernsta (1828-1888), pruského komořího a Gabriely hraběnky Deymové ze Střítěže (1839-1920).¹² Za manželku si vzal Franzisku, hraběnku von und zu Eltz, s níž měl čtyři dcery a syna, nadporučíka tankového praporu, který padl za druhé světové války v Srbsku.¹³ Sám pocházel ze tří dětí, jeho bratr Antonín František (1862-1944), pruský rytmistr v záloze, držel statky Strážnice, Přerov, Bzenec a Bozków. Druhý bratr František Karel (1863-1935) byl pruským plukovníkem v záloze, nejstarší z Vilémových sourozenců byla sestra Ludmila (1860-1884).¹⁴

¹⁰ MAŠEK, Petr. *Modrá krev*. Praha, 1999. 2. vyd. ISBN 80-204-0760-X. s. 200.

¹¹ POUZAR, Vladimír, et al. *Almanach českých šlechtických a rytířských rodů*. Praha, 2003. ISBN 80-85955-25-3. s. 295.

¹² Tamtéž, s. 292.

¹³ Tamtéž, s. 295.

¹⁴ Tamtéž, s. 292-293.

3. Popis Magnisovy cesty

Magnisův deník, popisující cestu vedoucí z Polska, přes Ukrajinu, Rusko, Gruzii, Arménii, Turkmenistán, Ázerbajdžán až do Persie a zpět do Polska, začíná 18. srpnem 1895 zápiskem z Kyjeva¹⁵, kam Magnis dorazil již 17. srpna večer. Pravděpodobně vyjížděl z Eckersdorfu¹⁶ a odtud jel na nádraží do Glatz,¹⁷ kde nasedl na vlak jedoucí do Kyjeva, což se dá soudit z jeho poznámek: „*So habe mich über die Reise freue so thut, es mir doch leid, dass ich nicht mehr in Eckersdorf bin. Sehr gerührt war ich, dass Sophie noch in Glatz am Bahnhofe war.*“¹⁸ Cestou se mu nepříhodilo nic zaznamenání hodného, krom toho, že byl na ruské hranici zkontrolován coudaut a musel zaplatit celní poplatek 40 rublů.

V Kyjevě strávil jeden den, ve kterém si stihl prohlédnout místní památky, z kterých se tu nacházely hlavně kostely se zlatými kupolemi, a navštívit svatou bohoslužbu. Nejvýznamnější církevní stavbou Kyjeva byla Sofiina katedrála,¹⁹ kde bylo mnohokrásných mozaik a klášter s katakombami,²⁰ kde se nacházely hroby svatého Antonína a Dimitrije a oltářní obraz svatého Vladimíra.²¹

Poté, co si v Kyjevě prohlédl vše, co ho zajímalo, ubírala se dál jeho cesta na vlak do Rostovu, který byl přestupní stanicí v jeho cestě do Vladikavkazu. V krajině před Rostov byly k vidění originální ruské vesnice a malá městečka plné nízkých domů, širokých ulic a krásných kostelů s pestrobarevnými střechami. Ještě blíž Rostovu bylo rozeseto pár kozáckých osad s malebnými domky.²² V Rostov přestoupil na vlak směřující do Vladikavkazu a celou cestu mu vyplňovala stepní krajina občas zpestřena několika

¹⁵ V době Magnisovy cesty byla Ukrajina a s ní i její hlavní město Kyjev součástí Ruska. JOHNSTONE, Sarah - BLOOM, Greg. *Ukrajina*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7352-951-2. s. 66.

¹⁶ Eckersdorf je dnešní Bozków v Polsku.

¹⁷ Glatz je dnešní polské Kladsko.

¹⁸ Jediná členka rodu Magnisů a nositelka jména Sophie, která by časově zapadala do doby Magnisovy cesty a do poznámek o jejích zásnubách, je sestřenice Viléma Magnise, která žila v letech 1854-1938. Almanach českých šlechtických rodů. // Je ale možné, že zmiňovaná Sophie nebyla s Vilémem Magnisem v příbuzenském vztahu, bohužel v tomto případě je spektrum možností rozsáhlé a její jméno bohužel nemohu přesně zařadit. MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 2.

¹⁹ Tato katedrála pochází z 11. století a důvodem jejího vzniku byla oslava ubránění Kyjeva před nájezdy turkických kmenů. Její název byl inspirován proslulou istanbulskou katedrálou Hagia Sofia. Kyjevská Sofie byla centrem vzdělanosti a kultury a pořádaly se v ní významné slavnosti jako například korunovace. JOHNSTONE, Sarah - BLOOM, Greg. *Ukrajina*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7352-951-2. s. 73.

²⁰ Tento klášter nese název Kyjevskopečerská lávra (v překladu to znamená Jeskynní klášter) a je to nejposvátnější místo na Ukrajině. Byl postaven v 11. století, ale již o dvě století později byl zničen Tatary a v dalších letech a staletích velmi utrpěl četnými požáry, takže musel být v 18. století kompletně přestavěn především v barokním stylu. Tamtéž, s. 77.

²¹ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 1.

²² Tamtéž, s. 5.

kirkisánskými stany. Ve Vladikavkazu, kam dorazil 22. srpna, narazil na první typické znaky charakteristické pro všechna orientální města, jimiž byla mnohonárodnost obyvatel a městský bazar, který nabízel široký výběr zboží a který Magnis navštěvoval v každém městě. Co ho ale ve Vladikavkazu zaujalo hlavně, byl koňský trh s nabídkou levných, ale velmi dobrých koní.²³

Po čtyřech dnech strávených v ulicích Vladikavkazu a čtyřech nocích v hotelu, odjel Magnis s telegou,²⁴ která mířila do Tbilisi.²⁵ Cesta z Vladikavkazu do Tbilisi vedla přes jedenáct zastávek krajinou s nádherným pohořím, jelo se Darielovou propastí zvanou Sarmaticae brána Římanů a silnice vedla podél potoka Terrek.²⁶ Vystoupalo se až na vrch soutěsky, kde stál velký kříž, který tam podle pověsti postavila královna Tamaar. Když dorazil do Tbilisi, potkal tam několik cizinců, například konzula Mühlunga nebo pana Richtera, který byl velkým znalcem cestování po Persii a mohl Magnisovi v lecčems poradit.²⁷

Hlavním důvodem jeho cesty do Tbilisi bylo předání dopisů, které nesl z ruského velvyslanectví. Nejprve v této věci navštívil generál guvernéra Čereněčeva a druhý den guvernéra hraběte Tortiševa, a prosil je o doporučující dopis pro Kavkaz. Od obou se sice dočkal pozitivního vyjádření, ale nakonec ani od jednoho z nich žádný dopis nedostal. Kladného přijetí se mu dostalo až u perského konzula Ibrahima Kahna, který mu dal velké množství doporučujících dopisů²⁸. Město samotné Magnise nadchlo, jen v něm bylo příšerné teplo, i když městem protékala řeka Kura, takže se tam dal předpokládat dostatek vláhy.²⁹

Z Tbilisi pokračoval vlakem údolím řeky Kury, které bylo plné špatně obdělaných stepí a nacházel se v něm prales zmrzačených dubů a buků. V blízkosti údolí bylo vidět několik tatarských a perských vesnic, vedle kterých ležela obrovská pole s melouny, které se prodávaly v každé železniční stanici. Magnis vystoupil ve stanici Akstafa, kde se rozloučil se

²³ Ve Vladikavkazu Magnis potkal mnoho Kozáků, Tatarů, Čerkešů, ruských sedláků, Gruzínců, Peršanů, Arménů a mnoho dalších. MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 6.

²⁴ Telega je druh čtyřkolového jízdního vozidla, jehož hlavním účelem je přepravovat náklady, ale jak je z Magnisova případu patrné, tak sloužil i k přepravě osob. *Telega*, [online]. [cit. 2010-06-25]. URL: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Telega>>.

²⁵ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 7.

²⁶ Tamtéž, s. 9.

²⁷ Tamtéž, s. 10.

²⁸ Tamtéž, s. 11.

²⁹ Tamtéž, s. 12.

svým dragomanem Johannesem,³⁰ a dál jel vozem podél řeky Akstafa a jejím údolím, stepní krajinou s tatarskými, perskými a později arménskými vesnicemi.³¹

Po přenocování v jedné arménské vesničce pokračoval dál údolím řeky Akstafy až k malému arménskému městu Deslihan,³² od něhož začala silnice stoupat a z výšky byl krásný výhled na Kadschai a jezero Sewanga, k němuž sestoupili a pokračovali kolem něj. Na jezeře ležel stejnojmenný ostrůvek s klášterem, kam byli kdysi vyhnáni arménští katolíci z Ismiasin.

Magnisova cesta vedla dál pryč od Sewangeského jezera v jihovýchodním směru přes planiny s nízkými horami a k večeru z ní byl vidět Ararat.³³ Krajina kolem byla čím dál neutěšenější a vesnic bylo víc a víc poskrovnu, jen občas byly na pahorcích vidět malé sruby, z nichž Kurdové hlídali silnici.

Najednou nastal prudký obrat v rázu krajiny, sice se ještě pořád jelo pustými holými horami, ale pod jedním ze skalních můstků už byl krásný výhled na Jerevan s množstvím zahrad, kam Magnis mířil a 1. září večer dorazil.³⁴ Druhý den si Jerevan důkladně prohlédl. Bylo to sice město ležící v poušti, ale bylo obklopené zahradami, vinicemi a pastvinami a v celém městě bylo plno vody, platanů a bílých topolů. Krom přírodních krás oplývalo město ještě řadou historických staveb. Stála tu rozpadlá perská pevnost s altánem, ve kterém se nacházel velký sál a několik pokojů a bylo tu vyvěšeno několik portrétů šáhů s jejich rodinami v životních velikostech.³⁵ Nejen altán, ale i všechny mešity ve městě byly krásně vymalovány a důležitým prvkem v nich bylo lomené sklo použité ve výklencích a v místech, kde se strop stýkal se zdí. Místní mešity měly modře nebo zeleně zbarvenou fajánsovou kupoli a nejkrásnější z nich, zelená mešita, sestávala z velkého dvora se stromy, zahradami, dvěma modlitebními síněmi, minaretem a malými pokoji, v nichž bydleli duchovní. Ve městě se nacházel ještě arménský a perský bazar, ale nebyl ničím výjimečný.³⁶

Následující den se vydal obvyklou, částečně pustou a částečně plodnou krajinou, do 18 verst vzdálené vesnice Ečmiadzin³⁷, která byla sídlem arménských katolíků, a proto byla též

³⁰ Dragoman byl průvodce karavan, MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 18.

³¹ Tamtéž, s. 19.

³² Tamtéž, s. 20.

³³ Tamtéž, s. 21.

³⁴ Tamtéž, s. 22.

³⁵ Tamtéž, s. 23.

³⁶ Tamtéž, s. 24.

³⁷ Ečmiadzin byl proslulou arménskou svatyní a zároveň sídelním místem jejich vrchního patriarchy „Katolikose“ všech Arménů (v roce 1892 to byl Kevork IV.). Soustřeďoval se tu arménský kněžský seminář i všechny okresní úřady jako smírní soud aj. Kláštery v Ečmiadzin byly podobné pevnostem, měli vysoké hlíněné perské hradby a starodávné věže. MORDOVEC, Danylo Lukyč. *Na Ararat : obrázky s cest po Zakavkazsku i Arménii.* Praha, 1892. s. 92.

zvána papežstvím nebo Římem Arménů. Nacházel se tam velký klášter s kostelem s krásnou kupolí a branou. Tyto objekty byly nedlouho před Magnisovou návštěvou přestaveny z hliněných staveb na kamenné, ale jednotlivé hliněné zdi bylo na některých místech ještě možné vidět. V komplexu kláštera se nacházela knihtiskárna, klenotnice a knihovna se vzácnými tisíciletými rukopisy a také tam bylo nesčetné množství zahrad, kterých bylo založeno na čtyři sta, ale z původního počtu se jich dochoval jen zlomek. V Ečmiadsin Magnis potkal dva velmi milé církevní otce, z nichž jeden pocházel z Německa, uměl velmi dobře německy a mohl tak Magnisovi vyprávět o arménských nepokojích v Turecku, které zapříčinily příliv Arménů do Ečmiadsin.³⁸ Arméni v Turecku podlehlí skutečné genocidě,³⁹ bylo jim zakázáno nosit zbraně a Kurdové a turečtí vojáci přepadávali arménské vesnice a pobíjeli jejich obyvatele. Kvůli tomu uprchlo asi 20 000 Arménů do Ečmiadsin, kde byli soustředěni katolíci různých národností a krajů. Arménům, kteří i přes neutěšené poměry setrvali v Turecku, bylo z Ečmiadsin posíláno spoustu peněz, ale skutečně se k nim dostal jen nepatrný díl, protože pro nebezpečí musely být peníze rozděleny mezi více poslíčků, z nichž dobrá polovina byla na tureckém území chycena a povražděna.⁴⁰

Opoledne se z Ečmiadsin vrátil zpět do Jerevanu, kde navštívil zábavní zahradu, kde hrála arménská kapela sestávající z houslí, citery a jednoho tamtamu.⁴¹ Cesta do Jerevanu byla patrně malou zajížděkou za památkami a poznáním města, neboť po tom, co si Jerevan a jeho historické stavby prohlédl, odsud odjel. V zápiscích se nezmínil, že by tam kohokoliv navštívil nebo něco vyjednal. Dál jeho kroky mířily z Jerevanu na nádraží do Akstafy. Z Akstafy odjížděl úplně plným vlakem, který jel podél čím dál pustšího údolí řeky Kury. Stejně jako ve většině předešlých dní cestoval pustou pahorkovitou krajinou, jen tato byla bohatá na sůl a vypadala kvůli tomu jako vyčištěná.

Ke konci jeho cesty vlakem bylo napravo vidět Kaspické moře a nalevo se v oblacích kouře rýsoval cíl jeho cesty – Baku, kam dorazil 6. září.⁴² Tohle město pro něj bylo velkým překvapením, protože tam všechno bylo cítit naftou, byla cítit i v jídle a pití a nakonec načichl

³⁸ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 25.

³⁹ Pronásledování a vyvražďování Arménů v Turecku zapříčinila rusko-turecká řevnivost. Protože Arméni byli pod ochrannou rukou Rusů, mstili se Turci na tureckých Arménech. Genocida trvala mezi lety 1894-1896 a bylo při ní pobito na 200 tisíc Arménů. BRENTJES, Burchard. *Arménie : tři tisíce let dějin a kultury.* Praha, 1976. s. 165-166.

⁴⁰ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 26.

⁴¹ Tamtéž, s. 27.

⁴² Tamtéž, s. 28.

i sám člověk. Ale jinak, bez všudypřítomného zápachu nafty, to bylo velmi pěkně položené město s přístavem a výhledem na Kaspické moře.

Pach nafty ho neodradil od prohlídky Nobelovy naftové továrny v tzv. černém městě, ležícím asi půl hodiny od Baku, a petrolejových polí, kde si prohlédl velmi zajímavou vrtnou věž a viděl tryskat fontánu nafty přímo ze země.⁴³ V Baku žilo velké množství rozličných lidí, kteří se díky naftě velmi obohatili a mohli tak změnit dosavadní způsob svého života.

Krom naftařských staveb navštívil v Baku také starou perskou citadelu a večer shlédl představení vídeňské Prestijitateurin.⁴⁴ Tím jeho pobyt v Baku prozatím končil, ale po plánované exkurzi do Zakaspicka měl v plánu se do Baku ještě vrátit.⁴⁵

Vstříc novým dobrodružstvím vyrazil na malém přeplněném parníku, který ho měl odvézt do Usum Ada, kde přisedal na vlak. Usum Ada už se nacházelo na transkaspickém pobřeží a jeho vojenská dráha byla výchozím bodem transkaspické dráhy.⁴⁶ Všichni nádražní zaměstnanci byli vojáci a veliteli stanice byli nadporučíci.

Do večera musel v Usum Ada čekat na: „[...] *ein sogennante Schnellzug, der aber noch viel langsamer geht, als bei uns der tollste Bummelzug*“, který ho cestou vedoucí podél perských hraničních hor, přes starou turkmenskou pevnost Gert-Tege a moderní hlavní město Turkmenistánu Ašehabad, dovezl 11. září do Merv.⁴⁷ Prohlídkou tohoto moderního ruského města s velmi silnou vojenskou posádkou strávil celé dopoledne a zaujal jej na něm zejména trh se zajímavými perskými obrazy a ručně tkanými koberci terkinských Turkmenů žijících v Merv. Na trhu se stejně jako ve Vladikavkazu prodávali nápadně dobří koně s krásnou srstí, neboť Turkmeni se o tyto zvířata obzvláště starali. Svě koně opatřovali stříbrným kováním, krásným sedlem a bohatí ještě krásnými, širokými, tyrkysem vykládanými náhrdelníky. Navíc dávali svým koňům obyčejná udidla na rozdíl od Arabů a Turků, kteří místo nich používali k ovládnutí koně mučící nástroje.

Téhož dne odpoledne navštívil jednu terkinskou vesnici z okolí Merv, kde měl možnost shlédnout, jak jsou ženy obratné při práci na kobercích a zjistit, že pracují vždy úplně bez vzoru a vytváří jej buď po paměti, nebo ho spontánně vymýšlejí. Druhý den časně ráno se vydal do zcela rozpadlého starého turkmenského města ležícího v Karakumské poušti, které bylo po tureckých výbojích zcela zpustošené a zbylo v něm jen několik mešit s kupolemi, i

⁴³ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 29.

⁴⁴ Tamtéž, s. 30.

⁴⁵ Tamtéž, s. 31.

⁴⁶ Tamtéž, s. 38.

⁴⁷ Tamtéž, s. 39.

když impozantnost trosek napovídala, že kdysi to muselo být obrovské město.⁴⁸ Večer se odtud vrátil zpět do Merv a strávil tam orientální noc, všude byla slyšet melancholická hudba a vidět tančící a zpívající dervišové.⁴⁹

Ráno se opět vydal na cestu a po několika hodinách jízdy Karakumskou pouští se dostal do Charzui, které leželo na břehu Amu Darji a bylo počátkem cesty do Chivy. Charzui se dělilo na nové a staré město a leželo už na území emirátu Buchara.⁵⁰ Emír zrovna v době Magnisovy návštěvy přebýval ve svém paláci ve starém Charzui a když se k němu šel Magnis podívat, spatřil před palácem velké množství lidí a vojáků. Příčinou tohoto shonu před palácem bylo, že zrovna grandí z okolí přivezli emírovi své dary – koně a velmi bohatě vyšívané přikrývky a postroje. K tomu všemu hrála orientální muzika a tancovalo šest chlapců, profesionálních tanečníků s oholeným středem hlavy a pouze dvěma dlouhými prameny vlasů podél obličeje.

V Charzui se rozhodl pro exkurzi do Chivy, kam chtěl hned následující den odjet loďkou po Amu Darje, ale nakonec musel ještě den počkat. Magnis to komentoval takto: „*Das ist das Langweilige bei den Orientalen, dass man sich ein auf etwas verlassen kann und dass sie schrecklich langsam sind*“.⁵¹ Nakonec ale, byť s jednodenním zpožděním, úspěšně vyrazil na cestu. Společně s ním plulo na lodi ještě devět mužů chiweiské posádky a kapitán lodi. Pluli rozmanitou Amu Darjou, která byla někdy široká jako jezero a někdy úplně úzká, plná ostrovů a mělčin, na které se neustále najíždělo. Na březích kolem se rozmáhala jednotvárná rovná poušť nebo džungle a písečné hory, jen občas bylo možné zahlédnout malé rybářské vesnice, u jejichž mol byly uvázány krásné malé loďky. Občas míjeli malé osady a kláštery z hlíny, z kterých nejvýznamnější byly If Kala a Kiz Kala.⁵²

Dny plavby ubíhaly monotónně bez zvláštních příhod, vyplouvalo se většinou časně z rána a zastavovalo až kolem šesté večer, během dne se dělaly dvě nebo tři zastávky. Po přistání většinou vyrazil Magnis na lov bažantů nebo kachen.

Po několika dnech na lodi dorazili na hranici emirátů Buchara a Chiwa, napravo od ní bylo Rusko, nalevo Chiwa a na jedné blízké skále bylo napsáno velkým písmem – Území

⁴⁸ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 40-41.

⁴⁹ Dervišové byli muslimští mniši putující krajem, žebrající a vyprávějící příběhy ze života. HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce.* Praha, 1927. s. 23.

⁵⁰ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 42.

⁵¹ Tamtéž, s. 43.

⁵² Tamtéž, s. 44.

cara. Den na to už konečně po osmidenní jízdě vystoupili na území emirátu Chiwa a hned po přistání byli prohledáni chiweiskými hraničními pracovníky.⁵³

Na souši Magnis pokračoval ve dvoukolové káře, ale protože Chiva, hlavní město stejnojmenného emirátu, byla ještě daleko, přenocoval v Petro-Alexandrohs. Tam zanechal dosavadní dopravní prostředek a vsedl na koně, doprovázen průvodcem. Cestou museli dvakrát přeplout Amu Darju na velkých člunech plných velbloudů, ale jinak jejich cesta vedla rovnou krajinou osázenou většinou bavlníky a sem tam byly vidět vesnice a malá tábořiště.

Ještě jednu noc musel Magnis nocovat mimo město a další den dopoledne, 25. září, konečně dorazil do Chivy. Město bylo položené v krajině s obdělanou zemí a plné zahrad, ale krom bujarého života zde nebylo nic zajímavého.⁵⁴ Jedinými památkami města bylo pár mešit a dům chána, ale i ty byly postavené z hlíny a výjimečné je dělaly jen pestré porcelánové tabulky, které sloužily jako dekorace. Dojem z města zachránil jen zajímavý trh a dvanáct *verst* vzdálená německá kolonie Admeihid, kde žilo třicet přívětivých, řemeslnických německých rodin.

I přes to, že sem vážil několikadenní cestu lodí, město ho příliš nezaujalo a chtěl odtud už po dvou dnech odjet zpět do Charzui.⁵⁵ Překážkou mu bylo jen získání koně, což bylo problematické hlavně kvůli tomu, že se na obchodě podílela celá Chiva. Lidé k němu přicházeli, aby si ho prohlédli a teprve až všichni vyjádřili svůj názor, mohl si koupit dva koně. Jako bonus k nim získal muže, který mu na jeho cestě zpět do Charzui dělal průvodce.

Jeli několik dní, nejprve krajinou se zahradami a velkými dvory z hlíny, obklopenými hliněnými zdmi.⁵⁶ Následující den dojeli do pouště a cesta vedla především podél telegrafu a vlevo byla sledována tokem Amu Darji. Třetí den Magnis zjistil, že jeho vůdce vůbec nemá poněť, kam jde, a kdyby nenarazili na obchodníky, kteří také mířili do Charzui, museli by dlouho bloudit. V cestě pak pokračovali s těmito obchodníky a čtvrtý den večer dorazili do města Kabakla, které už se nacházelo na území bucharského emirátu.⁵⁷ Po příjemné noci strávené ve městě vyrazili další den opět do pouště a odpoledne přišli do vesnice, kterou se táhla bucharská hranice. Tam byli všichni podrobeni kontrole, jen Magnis jako Evropan směl projít bez ní.

⁵³ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 45.

⁵⁴ Tamtéž, s. 46.

⁵⁵ Tamtéž, s. 47.

⁵⁶ Tamtéž, s. 48.

⁵⁷ Tamtéž, s. 49.

Následující den večer po pěti dnech vyčerpávající jízdy konečně dorazili do Charzui, kde se Magnis zdržel jen přes noc, aby odsud nazítří mohl odjet odpoledním vlakem do Nové Buchary vzdálené jen několik hodin cesty.

Do Nové Buchary dorazil 3. října. Jak už napovídá název, bylo to Rusy nově založené město, které bylo vzdálené dvanáct *verst* od Staré Buchary.⁵⁸ Těchto dvanáct *verst* bylo vyplněno krajinou plnou zahrad a vesnic, a pak se konečně dorazilo do Staré Buchary, která byla Peršany zvána také Římem Mohamedánů. Žilo se zde obvyklým orientálním způsobem života a město mělo stejný ráz jako většina jiných Magnisem navštívených měst, výjimečné byly jen památky. Mezi ně patřil především vysoký minaret Mira Arab⁵⁹, odkud byli shazováni zločinci a náměstí Registan,⁶⁰ místo, odkud vedla cesta k městské čtvrti Empor, kde sídlil emír se svými rádci. Magnise v této městské čtvrti zaujaly hlavně jediné, ale nefungující, věžní hodiny Buchary, emírova konírna a vězení.⁶¹

Dalšími ne tak výjimečnými stavbami v Buchaře byly stovky mešit a medres, které nesměl navštívit člověk, který nebyl mohamedánského vyznání. Ale Stará Buchara nebyla krásná jen pro své historické stavby, krásnou jí dělaly i velké rybníky obklopené stromy, kde se soustředil městský život. I bazar byl v Buchaře jiný, jako by tvořil město ve městě, z části byl přikryt slaměnými rohožkami a z části klenutý a nabízel přepestrý sortiment. Pozoruhodný byl zejména bazar s hedvábím, s kožešinovými čepicemi a s mědí. Další neobvyklostí Buchary bylo to, že se tam dalo jít téměř na všechny střechy města,⁶² odkud byl krásný výhled na ruch ve městě.⁶³

V Buchaře se Magnis nevěnoval jen památkám a poznávání tamějšího způsobu života, ale stihl ještě shlédnout cvičení bucharského vojska. Potom odtamtud odjel do Nové Buchary a z ní večerním vlakem do Samarkand.⁶⁴

Cestoval přes noc a 8. října ráno už se mohl těšit z krás tohoto ruského moderního města, kde to vypadalo jako v jednom velkém parku. Celé město bylo protkané širokými

⁵⁸ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 50.

⁵⁹⁵⁹ Medresa Mira-Arab byla založena v letech 1530-1536. Peníze na její postavení byly získány z prodeje 3 000 perských mužů a žen do otroctví. Stála uprostřed náměstí, což je důkazem obrovského vlivu duchovenstva – hlavně šejcha Abdulláha z Jemenu, řečeného Miri Arab. ŤURIKOV, Vladimír. *Buchara.* Moskva, 1985 s. 43.

⁶⁰ Emírova moc a obávanost byla natolik velká, že každý, kdo projížděl Bucharou, musel sesednout z koně a neustále se za chůze uklánět. Jen ten, kdo náměstí přešel takovýmhle způsobem, nebyl potrestán. ŤURIKOV, Vladimír. *Buchara.* Moskva, 1985. s. 29.

⁶¹ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 51.

⁶² Na střechách se nacházel domeček hlídače, který, bubnujíc, chodil celou noc po střechách a hlídal bezpečnost ve městě. Tamtéž, s. 53.

⁶³ Tamtéž, s. 52.

⁶⁴ Tamtéž, s. 53.

ulicemi s alejemi, kterými protékaly potoky a kanály a všechno to celkově připomínalo vilovou čtvrť v lázních. Okouzující obrázek města ještě podtrhával pohled na staré stavby a ruiny, které pocházely hlavně z dob krále Tamerlána.⁶⁵ Všechno to byly stejně řešené kupolovité stavby nebo štíhlé vysoké minarety s mozaikou či vykládané barevnými pálenými cihlami. Nejdůležitějším památným místem ve městě byl hrob krále Tamerlána, který byl významným poutním zastavením, a který muslimové centrální Asie nazývali Dvůr emíra. V celém Samarkandu se nacházelo neobyčejné množství památek, stála tu ještě mešita a palác Tamerlánovy manželky Bibi, medresa Chak Jindch a na hoře položený kostelní dvůr. Tam byli již od časů Tamerlána pohřbíváni všichni samarkandští mohamedáni,⁶⁶ a také Danian, biblický Daniel, jehož hrob dosahoval délky dvaceti kroků. Krásným samarkandským místem byl také Regisan-Platz obklopený mešitami Tilla Kari, Chir Dar a Onlong Bey.

Magnisovi zabralo dva dny, než si tyto četné památné stavby prohlédl a až pak se věnoval bazaru a čilému městskému ruchu.⁶⁷ Navštívil tu také uječeného dervíše, „[...] *die machen einen ganz verrückten Eindruck, noch viel schlimmer als die konstantinopolitanischen, die kerischen und die in Konstantina, die ich mit Franzi gesehen habe.*“⁶⁸ *Da hört einem wirklich das Verständniss auf, man begreift nicht wie das ein Gott wohlgefälliges Werk sein soll.*“ a židovské město, kde právě slavili svátek, a proto všichni židé bydleli v krásně upraveném stanu se střechou z listí a ověšenou ovocem.

Po prohlídce židovského města odjel večerním vlakem do Usam Ada a odtamtud lodí přes Baku,⁶⁹ odkud pokračoval lodí do Enseli,⁷⁰ a jel za velmi špatného deštivého počasí. Důsledkem počasí bylo i vyloďování v Enseli velmi nepříjemné. Z místa vyloďování se muselo jet ještě skoro čtyři kilometry lodí.⁷¹ Nejprve přes velmi silné vlny a nakonec skalnatou mělčinou s velmi silným příbojem. Přistávalo se v kanálu, po jehož obou stranách leželo Enseli se svou věží, ve které přebýval šách a několika domy s půvabnými zahradami a s výhledem na sněhem pokryté pohoří Elbrus.

⁶⁵ Tamerlán je evropské pojmenování mongolského dobyvatele Tímúra Chromého, který ve 14. století dostal Persii na kolena. Období jeho vlády bylo pro Persii velmi plodné, protože i když byl Tímúr nelítostným dobyvatelem, byl zároveň i milovníkem umění a o Persii velmi dobře pečoval i tím, že se zajímal o zavodňování země a stavitelství. Za svého života se mu podařilo dobýt spoustu území, ale nestihl na něm zavést řád a jednotu a po jeho smrti se dobytá říše pomalu rozpadla. MUSIL, Alois. *Země Arijců : nový Iran : nový Afganistan*. Praha, 1936. s. 97.

⁶⁶ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 54.

⁶⁷ Tamtéž, s. 55.

⁶⁸ Pod přezdívkou Franzi se pravděpodobně skrýval Magnisův bratr Antonín František Magnis(1862-1944), který také hodně cestoval, a je možné, že některé cesty vykonal se svým bratrem Vilémem.

⁶⁹ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 56.

⁷⁰ Tamtéž, s. 57.

⁷¹ Tamtéž, s. 58.

V Enseli se zdržel jen přes noc a hned druhý den ráno se vydal nejprve lagunou na loďce,⁷² a dál pokračoval na koních do Neschl, nádherně položeného města s pěknými cihlovými domy. Neschl bylo hlavní město Gilanské země, která se také nazývá Rothand kvůli tomu, že to bylo nejdeštivější území z celé Persie a bylo tam velké množství bažin. Ale mimo to tam byly překrásné džungle a pralesy, jimiž se proháněli tygři, leopardi a divoká prasata. Celá tato krásná země se ale musela projet co nejrychleji, protože kvůli klimatickým podmínkám zde řádila nebezpečná horečka.⁷³

A tak Magnis jako prozíravý cestovatel po přenocování ve stanici Ruslenabat Gilenskou zemi opustil a vydal se cestou příkrého stoupání na Íránskou náhorní plošinu. Během cesty se na noc zastavil ve městě Kazvin.⁷⁴ To bylo kolem dokola obklopeno nádhernými ranlanskými alejemi a vinicemi. Odtud vyjel opět časně ráno s výhledem na Demavent, a v dáli se rýsoval cíl jeho cesty, Teherán. Teherán byl městem, ležícím v poušti, která byla ze dvou stran obklopená vysokými horami.⁷⁵

Ještě téhož dne do Teheránu dorazil a jeho první dojmy nijak nepřevyšovaly ty z prohlídky ostatních měst. Též to bylo město obehnané zdí a příkopy se vstupem v podobě pestře malované brány. Jedinečné však byly památky, kterých tam ale bohužel bylo poskrovnu. Prvním místem, kam mířily kroky každého cestovatele, byl palác šáha, kde bylo opět všechno pestře vymalováno a poseto množstvím lomených skel. Krom paláce měl Teherán ještě velmi originální náměstí se sloupovými pestrobarevnými galeriemi a samozřejmě bazar, nijak se nelišící od těch, které si Magnis již prohlédl v předchozích dnech.

V Teheránu navštívil velvyslanectví,⁷⁶ kde se setkal s velvyslancem Wallwitzem,⁷⁷ se kterým v dalších dnech pořádal menší vyjížďky po okolí.⁷⁸ Také tu měl konečně možnost navštívit bohoslužbu, poněvadž v Teheránu se nacházel francouzský klášter. Město celkově ho, soudě podle toho, jak málo místa mu věnoval ve svém deníku, moc nezaujalo. Všiml si tam ale nezvyklé věci, jíž bylo večerní hodinové osvětlení ulice plynovými lampami. Toto večerní osvětlení bylo unikátem hlavního města. Zbytek noci si ale lidé museli svítit velkými lucernami, jejichž velikost se odvíjela od vážnosti osoby ve městě.⁷⁹

⁷² MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 59.

⁷³ Magnis ji označil jako periculosos, což se dá z latiny přeložit jako nebezpečná. Tamtéž, s. 60.

⁷⁴ Tamtéž, s. 62.

⁷⁵ Tamtéž, s. 63.

⁷⁶ Ze zápisků není patrné, o jaké velvyslanectví se jednalo, ale pravděpodobně Magnis po svém příjezdu do Teheránu navštívil jako první rakousko-uherské, a tak byl Wallwitz rakousko-uherský konzul.

⁷⁷ Tamtéž, s. 64.

⁷⁸ Tamtéž, s. 65.

⁷⁹ Tamtéž, s. 67.

Po několika dnech strávených v Teheránu zamířil s Hammersteinem, který působil jako k. k. zástupce na teheránském velvyslanectví, a svým nově najatým perským služebníkem Alim na cestu do Kumu. Dalšími členy karavany byli Ewert, který byl Magnisovým pacholkem od koní, a dva mezkářové, jejichž úkolem bylo pečovat o mezky patřící ke karavaně.

Kum, kam Magnis dorazil 19. listopadu, byl vzdálený jen jeden den cesty od Teheránu. Ležel ve velké rovině a stejně jako Teherán byl v dálce uzavřen horami. Nacházela se tam obrovská mešita se zlatou kupolí, která byla významným mohamedánským poutním místem, protože v ní bylo pohřbeno velké množství svatých.⁸⁰ V Kumu Magnis s Hammersteinem navštívili tamějšího guvernéra, který jim dal k dispozici lovce, se kterým po několik dní pořádali bezúspěšné hony na kozorožce. Po celou dobu bydleli v Kale Sebsi, malé vesnici blízko Kumu, kde v zimních měsících sídlil kurdský nomádský kmen. Celá vesnice byla vlastně jen obrovským dvorem s vysokou obrannou zdí kolem a všechno bylo postavené z obvyklého stavebního materiálu, hlíny.

V Kumu se s Hammersteinem rozloučili a Magnis mířil už jen se svou karavanou dál do Isfahánu.⁸¹ Jel přes Kaschanskou solnou poušť a zastavil se v pouštním městě Kaschan,⁸² které bylo významné hlavně pro své plyšové přikrývky, brokát a hedvábné koberce. Cesta pak pokračovala obrovskou planinou a později horskou krajinou vedoucí podél toku řeky Korath. Vodní tok je zavedl až na mělčinu, která celou řeku zahrazovala a pocházela z dob šáha Abbase.⁸³ Odtud cesta vedla obdělvanou úrodnou krajinou plnou zahrad, vrb a topolů až k vesnici Korath. Magnis se svou karavanou tam přenocovali a dozvěděli se, že okolí je plné kurdských lupičů,⁸⁴ a tak druhý den vyjžděli rozrušení a plně ozbrojeni. Cesta se vinula skrz divoké rozeklané skalní jezero, zprvu se ubírala monotónně, ale po několika hodinách zahlédli blízko cesty muže s puškou: „*Gleichzeitig schnüffelt Ali in der Luft herum und sagt mit zitternder Stimme: „Ich reiche Pulver, die Räuber müssen in der Nähe sein und ihre Gewehre laden.“ Nun verloren sie alle den Kopf, blieben stehen und starrten entsetzt nach diesem dummen Gesicht.*⁸⁵ *Durch furchtbare Schmpfen brechte ich sie endlich dazu weiter zu*

⁸⁰ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 69.

⁸¹ Tamtéž, s. 70.

⁸² Tamtéž, s. 71.

⁸³ Abbás I. Veliký (1587-1629), panovník ze Safíjovské dynastie, dosáhl během své vlády řady úspěchů, jak ve vojenské, tak i v reformní a stavitelské činnosti, a mnoho staveb z období jeho panování se dochovalo dodnes. AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : říše ducha – od Zarathuštry po současnost.* Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2. s. 105.

⁸⁴ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 72.

⁸⁵ Tamtéž, s. 73.

gehen. Ich beobachtete noch längere Zeit das dumme Gesicht, welches sammt seinem Gewehr schliesslich verschwand.“ Po tomto nepříjemném zážitku už daleko nedojeli a ubytovali se ve vesnici Soh v domě indického telegrafu.⁸⁶

Vyjeli časně ráno stejně pustou krajinou,⁸⁷ ale na rozdíl od jiných dnů tady potkávali spoustu lidí v nákladních karavanách, míjeli se s karavanou perského granda a viděli spoustu cválajících chagarských jezdců se sluhy a také jednoho dervíše. Kvůli nebezpečí, které představovaly kurdské loupežné kmeny, potkali také několik Gutams, kteří Kurdy pronásledovali. Gutams byla trestná ruka zákona,⁸⁸ která v Persii fungovala nejen jako policie, ale také jako osobní ochrana šáha a dalších významných osobností.

K večeru dorazili do vesnice Murschakas a ráno se opět vydali na cestu.⁸⁹ V krajině už, čím víc se blížili k Isfahánu, bylo vidět několik domů a pastvin, a celá krajina byla protkána spoustou kanátů: „*Ein Kanat ist ein Kanal, durch den das Wasser von einem Punkte noch einem anderen Orte geleitet wird, unterirdisch. Die Perser sind in der Kanalbaukunst sehr weit vor und leiten das Wasser zuweilen collossal weit. Damit aber die unterirdischen Arbeiter Luft haben, so werden alle 20 Meter ein Loch bis in den Kanal gegraben und mit er Erde ein Wall um dieses Loch, so dass man zuweilen in der Ebene so einen Kanat meilenweit verfolgen kann.*“⁹⁰

Po přenocování ve stanici s názvem Gas a po několikahodinové cestě obdělanou plodnou krajinou dorazila Magnisova karavana do Isfahánu,⁹¹ rezidenčního města Abbase Velikého, které staří Řekové nazývali stoměstské a Peršané půl světa nebo Paříž Orientu. Nejprve si prohlédl isfahánské předměstí zvané Džulfa, ve kterém bydleli jen křesťanští Arméni a Evropané. Byl zde úplně jiný život, typické rozpadávající se hliněné ulice vystřídalý úzké ulice, jejichž středy protékala voda obklopená vrbami a topoly a i mezilidské vztahy byly srdečnější díky neustálým návštěvám. Návštěvy byly obvyklé hlavně mezi Evropany a dřív, než došlo k návštěvě, musel se nejprve vyslat sluha, který měl za úkol zjistit, jestli člověk může přijít a kdy.⁹²

⁸⁶ Indický telegraf byl postaven Angličany (v roce 1864) a Rusy (v roce 1870) a v době Magnisovy výpravy spojoval telegrafní síť území od Anglie až po indickou Bombaj. MUSIL, Alois. *Země Arijců : nový Iran : nový Afganistan*. Praha, 1936. s. 68.

⁸⁷ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 74.

⁸⁸ Tamtéž, s. 75.

⁸⁹ Tamtéž, s. 76.

⁹⁰ Tamtéž, s. 78.

⁹¹ Tamtéž, s. 79.

⁹² Tamtéž, s. 80, 86.

Nejen předměstí, ale i samotný Isfahán byl pohádkový. Uvnitř i kolem něj byla spousta stromů a zahrad, všude byla rozeseta spousta ruin a v dálce bylo vidět staré městské zdivo, které muselo pocházet už z dob šáha Abbase. Celkový dojem města dotvářely památky, hlavně mešity a medresy s fajánsovými kupolemi, palác Sillis sultána s jeho dvory, zahradami a pavilony, a několik rozpadlých altánů.⁹³ Nedlouho před Magnisovou návštěvou mohla dojem ještě umocnit reflexní metalika, která pokrývala celé mešity a náhrobky, ale Sillis sultán ji všechnu rozprodal. „*Doch alles dieses, es ist im Begriffe zu verfallen, diese herrlichen Monumente in diesen lieblichen Gärten, den herrlichen Avenüen und Alleen, den imposante Resenplätzen. Es däucht einem alles eine Ruine, und mit Wehmut denkt man an die Vergänglichkeit des Irdischen, an den nagenden Zahn der Zeit, der nur die plätschernden Gewässer und die ehrbaren Resenplatanen, die die Acht des habsüchtigen Königsohnes nicht umgelegt hat, verschonte.*“⁹⁴

Z Isfahánu se vydal na cestu do Jezdu. První zajímavostí, kterou na této cestě míjeli, byl velký perský hřbitov s mramorovými náhrobky a dál se pokračovalo podél perského telegrafu. Cesta vedla přes vesnici Gabas,⁹⁵ kde byl krásný altán prince a nocovalo se v obrovské vesnici Gelumnabas plné ruin a kulatých věží rozesetých po okolí,⁹⁶ které kdysi byly postaveny jako ochrana před nájezdy Afghánců. Časně ráno pokračoval pouštním, solí bíle pokrytým krajem, ale už odpoledne musel kvůli nemocnému mezkovi zastavit, a pak i nocovat ve vesnici Sitsie, kde alespoň vyrazil na bezúspěšný lov gazel.⁹⁷ Dalším zpestřením byl příjezd velbloudí karavany z Kerbely skládající se z Mollas s bílými turbany, potomků proroka,⁹⁸ kteří měli zelené turbany, a ostatních smrtelníků, kteří byli všichni po zuby ozbrojení puškami, pistolemi, dýkami či šavlemi.⁹⁹ Poprvé od pobytu v Persii mezi nimi také zahlédl obličej žen, které nebyly zahalené v tradičních závojích.

⁹³ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.*, s. 85.

⁹⁴ Tamtéž., s. 86.

⁹⁵ Gabas jsou původní praobyvatelé Persie, kteří po ovládnutí země Araby nepřijali i přes pronásledování islámské náboženství a setrvali u Zarathuštrova učení. HRÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 60.

⁹⁶ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 87.

⁹⁷ Tamtéž., s. 88.

⁹⁸ Potomci proroka, jinak zvaní sejidové, jsou lidé vydávající se za potomky Mohameda. V dřívějších dobách požívali četných výhod, byli zahrnováni dary a jídlem, ale postupně tyto výhody ztráceli. Celkově jich bylo v Persii několik tisíc a ve svých řadách měli mnoho Arabů. HRÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 24.

⁹⁹ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 89.

Zbývající cesta do Jezdu znamenala ještě několik dní jízdy pustou hornatou či pouštní krajinou, vesnicemi Rupha, Dorge Tudesch,¹⁰⁰ Dorge Sagana, Bambis a Nar Gumbas. U Nar Gumbas se dostal na Kaschanskou loveckou chagarskou cestu.¹⁰¹ Byl rád, že se dostal pryč z pouště, která byla plná fantastických vidin: „*Da sieht man ein Wasser, welches aber kein Wasser ist, da sieht man ein permanentes Flimmern über der Ebene und auf einmal Bäume oder Berge, wo keine Berge und keine Bäume sind. Das erstere ist des Teufels Man, wie der Perser es nannt und eine oft zu sehende Täuschung in der Wüste.*“¹⁰² *Das letztere ist eine Fatininitza, ich meinte Fata Morgana.*“¹⁰³

Po obou stranách kaschanské lovecké cesty byly horské průsmyky a nekonečná poušť s jedinou vegetací v podobě nízkých křovin.¹⁰⁴ Tato scenérie je provázela až do vesnice Agdy, kde spatřili první palmy. Byly sice teprve velmi nízkého křovinatého vzrůstu, ale přece byly znakem příchodu do teplejší oblasti.¹⁰⁵

Dosažení Jezdu znamenalo ještě několik dní pochodu pouští pokrytou solí a proloženou mnoha vyschlými vodními toky, která se ale, čím blíž byli Jezdu, postupně stávala úrodnější a obdělanější. Magnisova cesta se ubírala přes vesnice Challe, Abaibat a Himatabat,¹⁰⁶ a pak už v dále viděl symbol Jezdu, horu Gabas s kulatou věží, v níž Gabas pohřbívali své mrtvé a nechávali je sežrat supy. Za ní bylo ještě několik vesnic Gabas, a pak už konečně, 11. prosince, dorazil do Jezdu, srdce centrální Persie a hlavního sídla perských Gabas a Sillis.¹⁰⁷

V Jezdu Magnis navštívil guvernéra, syna Sillis sultána v Isfahánu. U vstupu do dvora byl přijat červeně oblečenými *Tereschen* s dlouhými holemi a u paláce prošel přes nastoupenou stráž. Při návštěvě hrála v paláci guvernérova kapela složená z trumpet a dlouhých tub Magnisovi na počest fanfáru.¹⁰⁸ Guvernér Jezdu, který měl titul prince, byl pro svou správu města velmi ceněný muž, protože bojoval proti Sillis, kteří měli na svědomí mnoho životů Gabas a vyhrožovali zastřelením každému Evropanovi, který by se ukázal v bazaru na koni.¹⁰⁹

¹⁰⁰ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.*

s. 90.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 92.

¹⁰² Tamtéž, s. 91.

¹⁰³ Tamtéž, s. 92.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 93.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 94.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 96.

¹⁰⁷ Sillis jsou ozbrojení tuláci najímaní k provádění nezákonností. Tamtéž, s. 97.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 101.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 102.

Z Jezdu zamířily kroky Magnisovy karavany do Kermanu. Jel přes několik vesnic Gabas a cestu mu opět lemovala poušť plná malých šedých a černých kamínek a obklopená horskými hřebeny.¹¹⁰ Ve vesnici Anar mu *colonel* vesnice, který byl něčím jako starostou, předal dopis od guvernéra Kermanu Fermana Farma: „*Der Colonel sieht sehr spassig aus, er ist ein Kurde, hat roth gefärbte Haare und sieht aus wie die Bilder von „Max und Moritz.*“¹¹¹

Po dvou dnech a dvou nocích ve vesnicích Anar a Beas začala pustá krajina ustupovat a byla pomalu nahrazována částečně obdělanou půdou s několika osadami.¹¹² Večer dorazili do vesnice Koschka, kde se občas seskupovaly loupežné kmeny perských nomádů zvaných Ilat.¹¹³

Za Koschkou je zastihla písečná bouře, uši, oči a nos byly plné písku a malé oblázky je bily do obličeje. Nejnepříjemnější však bylo, že v takové bouři člověk snadno ztratil cestu a orientace byla možná jen podle trusu velbloudů. Díky němu v této písečné bouři našli cestu a dorazili do vesnice Baranabat,¹¹⁴ kde Magnis našel dopis od konzula z Kermanu. Noc v Baranabatu připadala na 24. prosinec, Štědrý večer, a byl to velmi smutný vánoční den, „[...]sehr melancholisch, allein in den schmutzigen Chagarkan, ich würde viel darum geben, wenn ich jetzt zu Hause wäre. Draussen liegt das Dorf wie ein Lehmklumpen, kein Christbaum, keine Weihnachtsglocken, nur der melancholische Gesang des Muahsa wie jeden Abend und das unhleimliche Geheul der Schakale, dabei ein wütender Sturm, duknle Wolken, eine Seltenheit in diesem Lande, aber der Himmel jagd als ob der Herrgott seinen Zorn über dieses elende verderbte Land und seine ungläubigen Bewohner auslassen wollte“¹¹⁵. Štědrý den strávil ve vesnici Kebučkan.¹¹⁶

Časně ráno odjel z Kebučkan stejně jednotvárnou cestou jako v předešlých dnech a večer chtěl přenocovat ve vesnici Bagin,¹¹⁷ ale našel tam pro něj připravenou čerstvou karavanu od anglického konzula Sykese z Kermanu a tak ještě týž večer vyrazil do Kermanu a o pár hodin později tam dojel. Bylo to 26. prosince 1895.

¹¹⁰ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 103.

¹¹¹ Max a Moritz jsou kreslené postavičky od Busche z roku 1865. *Max und Moritz.* [online]. [cit. 2010-06-25]. <http://de.wikipedia.org/wiki/Max_und_Moritz>

¹¹² MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 104.

¹¹³ Tamtéž, s. 105.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 106.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 107.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 107-108.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 108.

Kerman bylo jedním z nejstarších měst Persie a jako všechna ostatní města bylo obeháno zdí.¹¹⁸ Bylo to hlavní město stejnojmenné provincie, která na východě sousedilo s Balučistánem.¹¹⁹ Jižně za městem se nacházely dvě velké zcela rozpadlé pevnosti a v okolí bylo několik vesnic s kulatými věžemi,¹²⁰ kde Parsi neboli Gabas pohřbívali své mrtvé. Vrcholem kermanského průmyslu byly koberce, které byly označovány za nejkrásnější v celé Persii, a šály, které byly skoro stejně kvalitní jako kašmírské.¹²¹ Pobyt v Kermanu si Magnis zpestřoval četnými výlety s konzulem Sykesem na vykopávky a návštěvou u guvernéra, jehož sídlo bylo plné nádherných zahrad, vody a altánů.¹²²

V Kermanu se rozhodl, že jeho cesta bude pokračovat nejprve několik dní po boku konzula Sykese jihovýchodně směrem k Bam, kde se měl setkat s kermanským guvernérem princem Ferranem Fermanem a s ním chtěl jet dál na jih a poté do Bender Abbas, Kuratsche a Bombaje. Konzul Sykes jel z Bam dál do Balúčistánu,¹²³ protože měl za úkol ho prozkoumat a zanást potřebné údaje do mapy.¹²⁴

Na cestu vyrazil Magnis s karavanou sestávající z třiceti zvířat. Nejprve jel chvíli po rovině, ale zanedlouho se opět ocitl v poušti a po několika fersacích¹²⁵ dorazil do vesnice Mahun, kde stála velmi krásná mešita¹²⁶, a kousek za vesnicí se nacházela zahrada princů, již protékal velký potok a bylo v ní několik rybníků a spousta stromů a exotických rostlin. V Mahun kvůli nedostatku krmení pro zvířata přenocovali,¹²⁷ a další dva dny pokračovali monotónní krajinou. Třetí den dojeli do asi kilometr širokého údolí, v jehož hloubce tekla řeka, podél které se ubírali dál.¹²⁸ Cestu ozvláštnil jen výhled na hrad na skále a kultivovaná rovina s vesnicemi, kde narazili na občerstvení čekající na prince a tak se rozhodli tam přenocovat. Velitel tohoto občerstvení a několik ilatských¹²⁹ jezdců je doprovázelo následující den až do tří *fersaky* vzdálené vesnice Dacharzin. Na hoře nad Dacharzinem stál rozpadlý

¹¹⁸MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 109.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 110.

¹²⁰ Tamtéž, s. 109.

¹²¹ Tamtéž, s. 111.

¹²² Tamtéž, s. 110.

¹²³ Tamtéž, s. 113.

¹²⁴ Tamtéž, s. 117.

¹²⁵ Fersak nebo také parasang měří asi 6 km a jeho délka se mění s ohledem na terén, ale i podle toho, v jaké části Persie se člověk nachází. Nejnížší je jeho délka v hornatých částech Persie, kde dosahuje maximálně 5 km. HEDIN, Sven. *Po souši do Indie, Persie, Seistánem a Beludžistánem.* Praha, 1911. s. 178.

¹²⁶ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 113.

¹²⁷ Tamtéž, s. 114.

¹²⁸ Tamtéž, s. 115.

¹²⁹ Ilatě jsou nomádské kmeny Persie.

hrad, který pocházel z dob Parsi,¹³⁰ ale v tomto kraji nebyl jediný, bylo zde možno vidět spoustu hradů, jejichž staviteli byli hlavně Balúčové a Afghánci.¹³¹

Po několika dnech cesty skrz nezajímavé vesnice a pořád toutéž krajinou dorazili do vesnice, kde rostly skutečné palmy stromového vzrůstu, první, na které Magnis na svojí cestě narazil.¹³² Byly znakem blížícího se města Bam, které se rýsovalo v dáli jako velký les a čím více se přibližovali, rozeznávali krásný palmový háj a hojnost zahrad. Toto úrodné město bylo posledním městem na hranici obrovské pouště, která odsud sahala až do Indie. Oko cestovatele se zde mohlo potěšit bujnou vegetací, ale méně už památkami, které v městě tvořila jen jedna pevnost na kopci ohraničená vysokými zdmi. Ta byla po většinu času opuštěná, protože jí obyvatelé Bam využívali jen v případě války.¹³³ V čase války ale byla důležitým opěrným bodem Peršanů proto Balúčistánů.¹³⁴

Hned za Bam, ze kterého odjeli 24. ledna, se již rozprostírala poušť, již se táhl potok po obou stranách obrostlý křovím, palmami a *tamaryšky*, podél kterého jeli několik *fersaků* až do vesnice Wadkilabant.¹³⁵ Po přenocování v této vísce jeli dál do vesnice Azziabad, kde se Magnis oddělil od konzula Sykese a jel odtud dál cestou vedoucí podél řeky Vatte do Farasu, kde si chtěl prohlédnout velké ruiny ležící kousek od města.¹³⁶ V blízkosti Farasu se nacházely tři ruiny, dvě hliněné a nejpozoruhodnější z nich byla z kamene.¹³⁷ Zajímavější ale pro Magnise bylo vyprávění o hadovi velkém jako velbloud, kterého vypravěči údajně občas viděli plazit se směrem k řece.

Krajina za Farasem byla tvořena tamaryškovým lesem, hliněnými pahorky s tamaryškovou džunglí a palmovými háji s popínavými rostlinami, cestu lemovaly malé osady s obdělanou půdou. Pak následovaly čtyři *fersaky* kamenité pouště a poté opět oáza s osadami zvaná Aliabat.¹³⁸ Magnis se svou karavanou se už nacházel v teplejší klimatické oblasti, a tak byla znatelně vyšší teplota a vegetace byla neobvykle bohatá, i když se nacházel tak blízko persko-balúčistánské pouště. Z Aliabatu zamířil do posledního obydleného místa v poušti, vesnice Kuchan, a pak jel dál na východ do vesnice Nigar, odkud se začal stáčet na

¹³⁰ Parsi je jiný název pro Gabas (Gabry). HRÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 60.

¹³¹ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 116.

¹³² Tamtéž, s. 117.

¹³³ Tamtéž, s. 118.

¹³⁴ Tamtéž, s. 119.

¹³⁵ Tamtéž, s. 121.

¹³⁶ Tamtéž, s. 122.

¹³⁷ Tamtéž, s. 123.

¹³⁸ Tamtéž, s. 124.

jih. Ten den, 28. ledna 1896 slavil Magnis své třicáté narozeniny a vzpomínal na poslední roky, které strávil cestováním.¹³⁹

Časně ráno vyrazil vstříc poušti a hned na jejím počátku ho zastihla písečná bouře: „*Sand, Staub, Kieselsteine, die Augen schwarzen einen auf das schrecklichste. Das Getier kommt kaum vorwärts, wir hatten den Wind den ganzen Tag ins Gesicht. Trotz Schutzbrille und allen Vorsichtsmassregeln, kann man die Augen nicht öffnen.*“¹⁴⁰

Nevlídne počasí provázené větrem a deštěm panovalo i následující dva dny, navíc od Nigar nenarazili na žádnou vesnici nebo osadu, ani žádnou pořádnou cestu, jeli po stezce plné kamení a nízkého hloží a jen vzácně narazili na ilatský tábor.¹⁴¹ Třetí den se počasí zlepšilo, ale krajina byla pořád stejně neutěšená, úplně pustá a obklopená hladkými horami, a cesta vedla podél toku řeky. Po přenocování ve vesnici Dah mir, kde stál balúčistánský ilatský tábor, propustil Magnis svého vůdce a najal si nového, který ho měl doprovázet až do Bender Abbas. Magnisův nový vůdce byl balúčistánský pilát jedoucí na velbloudovi a ozbrojený šavlí a štítem.

Nezměnil se jen vůdce karavany, ale i okolí kolem cesty. Nyní jeli podél řeky a procházeli krásnou tropickou zemí s palmovým lesem a s mnoha ilatskými balúčistánskými tábory.¹⁴² Odtud je čekala ještě týdenní cesta do Bender Abbas a tak už Magnis věděl, že cestu s princem bude muset vzdát, protože princ by měl dorazit až později a Magnis by na něj musel čekat.¹⁴³

Další cesta do Bender Abbas se scénérií skoro nelišila od předchozích dnů, jen dvakrát museli přejít přes řeku Haali, kterou Magnis podle mapy považoval za Vampur,¹⁴⁴ a Meregí a narazili jen na jednu zajímavou vesnici, Kamaun, nad níž byl na kopci hrad z časů Gabas.¹⁴⁵

Pak konečně po desítkách *fersaků* cesty a po několikadenním přespávání pod širým nebem dorazil 10. února do města. Bender Abbas bylo malé špinavé město se smíšeným

¹³⁹ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 125.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 126.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 127.

¹⁴² Tamtéž, s. 129.

¹⁴³ Tamtéž, s. 130.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 131.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 132.

obyvatelstvem.¹⁴⁶ Z Bender Abbasu odcestoval druhý den na ostrov Hormus,¹⁴⁷ kde navštívil starý portugalský zámek.¹⁴⁸

Po čtyřech dnech z Bender Abbas odjel a vydal se se svou karavanou do Šírázu. Z Chonsoru, první přenocovací stanice, si s sebou vzal nového vůdce a dál pokračoval v severozápadním směru krajinou hodně podobnou té na cestě do Bender Abbas.¹⁴⁹ V jedné osadě měl Magnis nepříjemný výstup se svým vůdcem, který se bál kočovných Ilatů a nechtěl pokračovat v cestě. I mezi Ilaty totiž byly loupežné skupiny, které vylupovaly nechráněné osady, a tak Magnis cestou potkával jen opuštěné a rozpadlé vesnice. Magnisův sluha Ali donutil vůdce s pohružkou pušky s nimi pokračovat, ale i tak se mu večer podařilo utéct. V další cestě tedy museli pokračovat bez vůdce, což bylo velmi náročné pro jejich neznalost terénu a země.¹⁵⁰

Když konečně po několika hodinách bloudění narazili na první obydlenu osadu, Dalun, byli velmi nepřívětivě přivítáni: „*Als wir uns nähern, ein Schuss der von einem Türme abgefeuert wird und ein furch(t)bares Geschrei, darauf ein zweiter Schuss und ein dritter. Als wir ruhig weiter ritten und unsere Gewehre gar nicht herunternahmen, beruhigten sich die Bewohner und liessen sich unter furchtbarem Geschrei auf Parlamentieren ein. Schliesslich grosse Freundschaft, Handschütteln, Gequatsch, Entschuldigungen, sie hatten uns für Araber gehalten, es herrscht hier eine furchtbare Angst vor Arabern.*“¹⁵¹

Místní lidé navrhli kvůli arabskému nebezpečí Magnisovi jinou cestu do Šírázu a dali mu s sebou jako průvodce molu, místního faráře, který v těchto malých vesnicích zastupoval všechny možné funkce, byl to nejen farář, ale i soudce a zároveň první představený města.

Na první zastávce od Dalunu, v Markatu, ale Magnis potkal Peršana, který mluvil anglicky,¹⁵² a nechal si od něj poradit novou cestu, která ho měla ochránit před střetem s Araby. Toto místo bylo plné lidí odhodlaných bojovat proti Arabům, což dokazovali pobíháním po městě s puškami a střelením do vzduchu. Do této vesnice dorazil Magnis zrovna v čase ramadánu,¹⁵³ období půstu.¹⁵⁴

¹⁴⁶Tamtéž, s. 135.

¹⁴⁷ ostrov Hormus byl v letech 1515-1622 pod nadvládou Portugalska. *Hormus* [online]. [cit. 2010-06-25]. URL: < <http://de.wikipedia.org/wiki/Hormus>>.

¹⁴⁸ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 136.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 141.

¹⁵⁰ Tamtéž, s.142.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 143.

¹⁵² Tamtéž, s. 144.

¹⁵³ Ramadán je devátý z dvanácti lunárních měsíců muslimského kalendáře a trvá 29-30 dní. Je to měsíc, ve kterém se Muhammadovi poprvé zjevil Korán. Nesmí se při něm pít, jíst, užívat léky a oddávat se požitkům, což

Dva dny cesty za Markatem narazila Magnisova karavana na turecký ilatský tábor. Turci byli také zloději, ale ne tak obávaní jako Arabové, i když byli dobře ozbrojeni puškami a jednohlavňovými zadovkami.¹⁵⁵ Následující den dorazili do většího města v horách, které se nazývalo Lar a které bylo plné nepříjemných nepohostinných lidí, jejichž chování bylo ale jen odrazem strachu z loupeživých Arabů a Turků z okolí. Ale i v samotném městě panovaly zvláštní poměry, protože mnoho z jeho obyvatel si také vydělávalo přepadáváním karavan: „Vor einiger Zeit kam ein Prinz aus Shiras mit Militair um Ordnung zu schaffen, der Gouverneur von hier, dem das unangenehm war, schickte ihm, als er noch 2 Tage märsche entfernt war, einige tausend Toman und bat ihn wieder abzuschieben. Der Prinz, Enkel des Schahs, steckte das Geld ein und schob ab.“¹⁵⁶ Magnis navštívil tamějšího guvernéra, který byl největším zlodějem ve městě, měl 200 jezdců, tělesnou stráž, která, když potřeboval peníze, vyjížděla za město a přepadávala karavany. Mimoto mu museli Nomádi odvádět polovinu ze svého lupu. Na návštěvě mu Magnis předal svá doporučení. Guvernér byl navzdory své pověsti velmi milý a dal mu na další cestu ozbrojený doprovod. Chvíli po tom, co od něj Magnis odešel, mu ještě dal poslat dvě jehňata, pomeranče, sůl, krmivo a seno pro koně a další užitečné věci.¹⁵⁷

Z Lar tedy Magnise doprovázela sedmičlenná ozbrojená eskorta a připojil se k němu ještě sekretář prince ze Šírázu, který se bál cestovat nebezpečnými končinami sám. Cestou potkali několik ilatských karavan, které táhly do chladnějších krajín. Všichni lidé ilatské karavany měli zbraně, hlavně zadovky vyrobené v Anglii přímo pro Persii.¹⁵⁸ Následující den, za vesnicí Biris potkali karavanu, která po nich chtěla střílet, neboť je považovala za Araby. V tomto kraji totiž byla arabská hrozba ještě zesílena tím, že tam mezi sebou bojovaly dva arabské kmeny, které sídlily každý na jedné straně cesty, po které se Magnis ubíral.

Potom dorazili do vesnice Banares, kde potkávali také samé ozbrojené lidi.¹⁵⁹ Magnis tam přišel přesně den poté, co odtamtud odtáhli všichni Arabové a byla to poslední vesnice, kde ještě hrozilo silné arabské nebezpečí. Za Banares už měla být cesta jistější.

Přesto, že za Banares už nemělo hrozit bezprostřední nebezpečí, vzal si odtamtud Magnis nový ozbrojený doprovod. Kousek za touto vesnicí, ve vesnici Juin, potkal největšího

je povoleno vždy až večer. DENNY, Frederick M. *Islám : a muslimská obec*. Praha, 2003. ISBN 80-7260-088-5. s. 78-79.

¹⁵⁴ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 145.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 146.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 147.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 148.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 149.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 150.

lupiče v okolí, šéfa Arabů.¹⁶⁰ Od juinského chána, který byl bratrem guvernéra z Laru, dostal opět nový ozbrojený doprovod sestávající ze dvou jezdců. V Juin i přenocoval a šéf Arabů mu přes noc hlídal koně: „*Es sind wirklich komische Verhältnisse hier, man verkehrt auf das Freundschaftlichste mit Leuten, die einem eventuell, wenn man sie an einem anderen Orte orher getroffen hätte, die Gurgel durchgeschnitten hätten. Und was das Merkwürdigste ist, man ist vollkommen sicher, denn so grosse Räuber die Leute auch sind, so herrscht doch eine Gastfreundschaft, die nie gebrochen wird und wenn man sich einem anvertraut, so kann man ganz bestimmt auf ihn rechnen.*“¹⁶¹

Několik dní ještě jel kamenitou krajinou a horskými údolími, občas se cesta ubírala po rovině s několika zahradami.¹⁶² Pak došel do obděláné země, kde bylo více osad a nádherné pomerančovníkové a palmové zahrady, rostl zde šerík, cypřiš a platany. Po několika fersacích následovala opět pustá a osamělá hornatá země, kde potkali tři podezřelé Ilaty, kteří se k nim co chvíli družili a zase se vzdalovali. Po chvíli se objevila oslí karavana s velice rozčilenými lidmi, kteří vykřikovali, že na cestě je několik lupičů a Magnisově karavaně se opět vrátil překonaný pocit nejistoty, který se ještě zvýšil večer, kdy ve tmě všude po okolí zářilo plno ohňů z ilatských tábořišť. Tyto ohně patřily Kurdům, kteří byli také obávaní lapkové.

Měli štěstí a druhý den bez úhony dorazili do vesnice,¹⁶³ za kterou se jim ráno po vyjetí opakovala zkušenost z předešlého dne. V dálce je doprovázelo pět jezdců, občas k nim přijeli a mluvili na ně a zase odjížděli, ale lidé v Magnisově karavaně jim nerozuměli. Nějakou dobu ještě Magnise sledovali, ale nakonec se ztratili a neklidná karavana bezpečně dojela do vesnice, kde přenocovala.

Po probuzení už v dálce viděli cíl své cesty, Šíráz, a ještě téhož dne, 6. března, tam dorazili.¹⁶⁴ Šíráz bylo hlavní město provincie Farsistán a leželo v plodné krajině, bylo ohraničena horami a skrz město se vinula řeka Rohnabat. Šíráz bylo rezidenční město šáhova bratra, mělo velmi pěkný bazar, který se vyznačoval zvláště dobrými pracovníky se stříbrem, a po okolí bylo množství krásných zahrad. Také to bylo město, kde se narodili i zemřeli slavní perští básníci Háfiz¹⁶⁵ a Sa'dí,¹⁶⁶ jejichž hroby Magnis navštívil.¹⁶⁷

¹⁶⁰ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 151.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 152.

¹⁶² Tamtéž, s. 153.

¹⁶³ Tamtéž, s. 154.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 155.

¹⁶⁵ Šamsoddín Mohammad Šírází (asi 1320-1390), který je znám pod svým pseudonymem Háfiz byl proslulý perský básník, který pozvedl a novátorsky okořenil perskou poezii. Samotné Peršany jeho básně znepokojovaly, protože se jim nelíbil jejich podtext, ale Evropané (např. Goethe) Háfize nadšeně překládali. AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : říše ducha – od Zarathustry po současnost.* Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2. s. 92-93.

Z Šírázu si Magnis udělal jednodenní výlet do pár *fersaků* vzdáleného historického města Persepolis.¹⁶⁸ Města, založeného před mnoha staletími Dareiem, a posléze zničeného Alexandrem Makedonským. Magnis už, stejně jako návštěvníci mnoho století před ním, mohl vidět z tohoto dříve impozantního města jen ruiny. Dochovaly se z něj trosky někdejšího Dareiova paláce, pár sloupů a do kamene vysekané královské hroby.¹⁶⁹

V Šírázu propustil Magnis svou karavanu, která ho na cestě doprovázela už od Teheránu, takže v cestě pokračoval jen se sluhou Alim a jejich doprovod tvořili jen dva mezkari, koně, mezci a jeden osel. S touto skupinou se vydal do Búšehru, odkud už se chystal odplout do Evropy.¹⁷⁰

Krajina podél cesty se postupně měnila z kamenité, hornaté a příkré na krásnou zalesněnou s divokým pohořím a potom opět přecházela do hornaté, když přišli na Íránskou náhorní plošinu. Tou vedla snad nejhorší cesta v Persii, hrozně příkrá a kamenitá, ale potom sestoupili do nádherné planiny s jezerem, lesem a řekou plné zelených pastvin, palem a pomerančovníků.¹⁷¹ Takovéto změny krajiny je provázely až do Búšehru a pár *fersaků* před městem je ještě zastihla písečná bouře.

Do Búšehru se dostali loďkou vyjíždějící ze stanice Shif. Búšher byl významný přístav s rozmanitým obyvatelstvem, ale Magnise na něm krom hezké dcery anglického rezidenta nic zvlášť nezaujalo. A tak se už o dva dny později nalodil na parník, který ho měl přiblížit domovu. Plul přes ostrov Barein, přes Bender Abbas a Maskal, který byl jedinečný svou polohou na holé skále a pestrou skladbou obyvatelstva. Žili zde zejména černoši, Zanzibaři, Arabové a Balúčové.¹⁷² Potom následoval Jask a Guadar a další den Kuratši, kde přistávali na dva dny. Parník pak pokračoval do Bombaje, kde také stavěli na delší dobu a Magnis zde poprvé od Isfahánu navštívil svatou bohoslužbu a potkal zde mnoho jezuitů, hlavně německých páterů, protože tady působila velká jezuitská misie. Bombaj bylo obrovské a

¹⁶⁶ Moslehoddín Sa'dí (1213-1292) byl též významným perským básníkem s jiným, než běžným přístupem k poezii. Jak Sa'dího, tak Háfizova poezie měla obrovský vliv na Peršany a celé jejich verše se staly rčeními. Sa'dího sbírka dokonce jeden čas sloužila jako učebnice a úryvek z jeho básně zdobí vchod do budovy Organizace spojených národů v New Yorku. Tamtéž, s. 90.

¹⁶⁷ MZA Brno BRNO, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 158.

¹⁶⁸ Persepolis bylo vystavěno jako komplex paláců a chrámů a sloužilo jako sídlo králů. Zachovaly se z ní ruiny audienčního paláce krále Dareia, tzv. Apadany, dále síň sta sloupů a na terasách zbyly zbytky paláců králů Dareia, Xerxe a Artaxerxe. To, co ale Persepolis proslavilo nejvíc, jsou její basreliéfy (nízké reliéfy) lidí, vojáků, zvířat aj. ČERNÝ, Jan. *Írán : země, kam se nejedí*. Jihlava, 1998. ISBN 80-238-3868-7. s. 50-51.

¹⁶⁹ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 157.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 158.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 159.

¹⁷² Tamtéž, s. 160.

velmi pěkně položené město, ale kvůli mořské nemoci, kterou Magnis trpěl, si ho nemohl moc prohlédnout.¹⁷³

V Bombaji a pak znovu v Adenu nastoupil na nový parník od společnosti Peninsular-Oriental Comp. 23. dubna večer přistál v Brindisi a odtud jel dráhou přes Anconu, Benátky a Vídeň do Eckersdorfu, kam dorazil 27. dubna 1896, a zakončil tak svoje devítiměsíční východní dobrodružství.¹⁷⁴

3. 1. Magnisova každodennost, strava a nemoce

Magnis si ve svém deníku zapsal i několik poznámek ryze osobních. Popsal, jak vypadal jeho každodenní život, a zaznamenával si i případné výkyvy svého zdraví. Každý den vstával časně ráno, většinou v pět hodin, dvě hodiny před východem slunce. První činností dne bylo otírání celého těla studenou vodou, protože to byl podle něj dobrý prostředek proti nachlazení, horečce a kožním vyrážkám. Po této proceduře se odebral ke snídani, ke které si dával čaj a med. Dvě hodiny po probuzení, mezi sedmou a osmou hodinou ranní většinou vyrazil na cestu a jel až do poledne, kdy si udělal malou zastávku a občerstvil se, nejčastěji studeným masem, vejcem a čajem. Pozdě odpoledne většinou dorazil na místo svého přenocování. Tam se hned po příjezdu podrobil čištění a dezinfekci. Potom si rozložil postel a postavil si k ní bednu, která mu sloužila jako stůl. Později večer pil opět čaj a znovu opakoval otírání studenou vodou. Pak si chvíli četl a nebo psal svoje zápisky z cest. V sedm hodin mu jeho služebník Ali přinesl večeři skládající se z kaše, rýže a masa. Po večeři se odebral ke spánku.¹⁷⁵ Mimo již vyjmenovaných potravin jedl v jiných dnech například také chleba, datle a kuřecí maso.¹⁷⁶

Nemocemi Magnis při své cestě moc netrpěl, jen jednou si poznamenal, že celá jeho karavana včetně něj trpěla „nakažlivým kašlem se slizkým hlenem“.¹⁷⁷ Pak už protrpěl jen cestu domů, kdy ho první dny plavby sužovaly vysoké horečky a bolesti.¹⁷⁸

¹⁷³ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 161.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 161-162.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 79.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 135.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 134.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 160.

4. Cestovatelství v 19. století

V 19. století došlo ke změně v povaze cest, neboť došlo k obratu v dosavadním chápání objevitelského cestování. Od 19. století bylo cílem cest nacházení nových zdrojů surovin, přírodních materiálů a pracovních sil, ale do popředí se začaly dostávat i vědecké cesty¹⁷⁹.

Samozřejmě dále pokračovaly i objevné cesty jako takové, protože mnohé části země byly ještě naprosto neprobádané. V 19. století se podařilo většinu bílých míst na mapě světa zaplnit a podrobně prozkoumat. Průzkumné cesty nejčastěji vykonávaly země, které v oblastech, jež probádávaly, měly své kolonie, ale postupem času to přestalo být pravidlem.¹⁸⁰ 19. století bylo časem prvních výzkumných cest do nitra Afriky, na Blízký a Střední východ, do středu a na západ Severní Ameriky, do Latinské Ameriky, Austrálie a jedním z hlavních cílů bylo dobytí obou zemských pólů.¹⁸¹

Za vědeckými účely cestovali pochopitelně i čeští cestovatelé a jejich cesty vedly do všech kontinentů. Cestovali všichni, kteří na to měli prostředky nebo našli podporu pro svou cestu, od šlechticů po nižší sociální vrstvy.¹⁸²

Ze šlechticů podnikl na sklonku 18. století vědeckou cestu Jáchym Šternberk, který společně s Josefem Dobrovským navštívil Rusko a Švédsko. Výsledkem těchto cest byl zvýšený zájem české společnosti o Rusko, ruský jazyk a literaturu. Sám Šternberk kvůli rozšíření znalostí cestoval ještě po Francii, Anglii a Slovensku.¹⁸³ Šlechtic-cestovatel byl například i hrabě Ervin Dubský, který se jako fregatní kapitán účastnil expedicí rakouského námořnictva po celém světě¹⁸⁴.

Nejvíce českých cestovatelů však pocházelo ze středních vrstev, podnikali hlavně průzkumné, lékařské, botanické, geologické, zeměpisné aj. cesty, ale cestovali i za poznáním, bohatstvím, dobrodružstvím, vojenskou zkušeností nebo např. pořádali cesty kolem světa¹⁸⁵.

¹⁷⁹ MARTÍNEK, Jiří - .MARTÍNEK, Miloslav *Kdo byl kdo : naši cestovatelé a geografové*. Praha, 1998. ISBN 80-85983-50-8. s. 31.

¹⁸⁰ ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha, 2005. ISBN 80-86493-18-0. s. 5.

¹⁸¹ MARTÍNEK, Jiří - .MARTÍNEK, Miloslav *Kdo byl kdo : naši cestovatelé a geografové*. Praha, 1998. ISBN 80-85983-50-8. s. 31-38.

¹⁸² srov BOROVIČKA, Michael, *Velké dějiny země Koruny české*. sv. 2. Cestovatelství. Praha, 2010. 978-80-7432-033-0.

¹⁸³ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*. 1. díl. Praha, 1961. s. 322-325.

¹⁸⁴ MZA Brno, fond G 141 Rodinný archiv lysické větve Dubských, kart. 9, 203 fol., inv. č. 38 *Vojenská činnost : plavební deník z let 1850-1884*.

¹⁸⁵ srov KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*. 1., 2. díl. Praha, 1961.

Českým cestovatelem-výzkumníkem byl například Josef Wünsch, ten v 80. letech 19. století prozkoumal eufratsko-tigridskou pramennou oblast.¹⁸⁶ Hlavně průzkumníkem byl i lékař Emil Holub, který svým výzkumem významně přispěl k poznání Afriky, zejména kolem toku řeky Zambezi.¹⁸⁷ K objevitelům patřili i čeští polárníci – Ota Kříž,¹⁸⁸ a Jan Eskymo Welzl¹⁸⁹

Za hranice státu se vydávalo také mnoho cestovatelů-lékařů. Cestovali hlavně za zkušenostmi, za prohlubováním přírodovědných a zeměpisných znalostí, ale také za obživou. Patřil k nim například Jan Vilém Helfner, který se vydal za zkušenostmi po Orientu,¹⁹⁰ Jindřich von Fernsee Vávra který v rámci své cesty objel celý svět a za své výzkumné služby byl odměněn šlechtickým titulem,¹⁹¹ Pavel Durdík¹⁹² a František Čurda,¹⁹³ kteří působili v Indonésii, lékařem byl i Emil Holub cestující po Africe, a mnozí jiní.

Čeští botanici cestovali většinou po Americe a patřil mezi ně Benedikt Roezl, významný pro své objevy velkého množství nových nových květin, zejména lilií,¹⁹⁴ Do Ameriky se za botanickými účely vydal také Josef Polák, který působil i v Austrálii.¹⁹⁵

S cestami geologickými započal v polovině 19. století Jan Krejčí, který procestoval Německo, Švýcarsko, Belgie a Anglii,¹⁹⁶ pokračoval v nich pak Ferdinand Stolička, který pracoval pro Východoindický státní geologický ústav a v rámci svého výzkumu se vypravil např. do Himalájí.¹⁹⁷

Cestovatelem se zeměpisnými cíly byl např. Karel Vladislav Zap, který se zabýval zeměpisem nejen Čech, Moravy a Slezska, ale například také Haliče, kde několik let pobýval¹⁹⁸. O zeměpis se zajímal také Emanuel Fait, který podnikal cesty do severní Afriky, Evropy i Asie.¹⁹⁹

Někteří čeští cestovatelé se vydávali do ciziny za méně ušlechtilějšími cíly a to za obchodem nebo bohatstvím, které představovaly hlavně diamanty a zlato. Patřil k nim Michal

¹⁸⁶ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*, 2. díl. Praha, 1961 s. 34-39.

¹⁸⁷ ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha, 2005. ISBN 80-86493-18-0. s. 236-239.

¹⁸⁸ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*, 2. díl. Praha, 1961. s. 91-95.

¹⁸⁹ psáno také s „V“, ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé: a obraz zámoří v české společnosti*. Praha, 2005. ISBN 80-86493-18-0. s. 256-259.

¹⁹⁰ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*, 1. díl. Praha, 1961. s. 326-334.

¹⁹¹ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*, 2. díl. Praha, 1961. s. 23-25.

¹⁹² Tamtéž, s. 51-56.

¹⁹³ Tamtéž, s. 78-81.

¹⁹⁴ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*, 1. díl. Praha, 1961. s. 390-391.

¹⁹⁵ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*, 2. díl. Praha, 1961. s. 65-68.

¹⁹⁶ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*, 1. díl. Praha, 1961. s. 411-414.

¹⁹⁷ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*, 2. díl. Praha, 1961. s. 26-33.

¹⁹⁸ BOROVIČKA, Michael. *Velké dějiny země Koruny české: Cestovatelství*. s. 366-367.

¹⁹⁹ MARTÍNEK, Jiří - .MARTÍNEK, Miloslav *Kdo byl kdo: naši cestovatelé a geografové*. Praha, 1998. ISBN 80-85983-50-8. s. 143-145.

Kotler, který se obchodně i kvůli rýžování zlata vydal několikrát do Ruska a jednou do Finska.²⁰⁰ Ale hlavním českým cestovatelem zaslepeným mamonem blyštivých drahokamů byl Čeněk Paclt,²⁰¹ který byl, stejně jako Josef Kořenský,²⁰² i světoběžníkem.

Výjimečným cestovatelem byl Vojtěch Náprstek, který nejprve sám cestoval a několik let žil v Americe, ale později se stal mecenášem českého cestovatelství. V Praze na Betlémském náměstí, v domě, kterému se dosud říká „U Halánků“, vytvořil Náprstek „přístřeší“ pro cestovatele, kde se jim dostávalo hmotné i mravní pomoci, a kam mohli posílat zápisky a sběry ze svých cest. Později vzniklo i muzeum, kde byly vystavovány sbírky z cest.²⁰³

4. 1. České cesty do Persie

Prvním Čechem, který navštívil Persii, byl Oldřich Čech z Portu Naonis (Odrorico z Pordenone),²⁰⁴ ale protože v té době v Persii válčila mongolská dynastie Chúlagovců s Mongoly turkestánské dynastie Džagatajovy, dostal se jen na jihovýchod Persie do Jezdu. Cestu nastoupil buď roku 1314 nebo 1318,²⁰⁵ a dokončil ji roku 1330.²⁰⁶

O česko-perských vztazích se pak psalo, až na sklonku 16. století, když roku 1599 šáh Abbas I. Veliký vyslal poselstvo k evropským panovnickým dvorům.²⁰⁷ V říjnu roku 1600 dospělo poselstvo ke dvoru Rudolfa II. a obdarovalo ho četnými vzácnými dary včetně exotických zvířat. V návaznosti na to se Rudolf II. rozhodl roku 1602 vyslat císařské poselstvo do Persie. Z celého poselstva tam nakonec dorazil jen jeden člověk, sekretář velitele poselstva Georg Zimmerman. Perský šáh odpověděl vysláním druhého poselstva, které do Prahy dorazilo roku 1605. Císař Rudolf opětovně perskou návštěvu rovněž poselstvím, které se vydalo na cestu už roku 1606, ale dorazilo do Persie až roku 1609.²⁰⁸

Další Češi se dostali do Persie až v 19. století, kdy po vítězství polního maršála Radeckého nad sardinským králem a italskou revolucí (1848-1849), požádal šáhův rádce a

²⁰⁰ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*, 1. díl. Praha, 1961. s. 306-309.

²⁰¹ ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé: a obraz zámoří v české společnosti*. Praha, 2005. ISBN 80-86493-18-0. s. 253-255.

²⁰² Tamtéž, s. 241-244.

²⁰³ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*, 2. díl. Praha, 1961. s. 9-13.

²⁰⁴ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*, 1. díl. Praha, 1961. s. 31-35.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 33.

²⁰⁶ AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : říše ducha - od Zarathustry po současnost*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2. s. 217.

²⁰⁷ MŽYKOVÁ, Marie. *Šlechta ve službách diplomacie : Itálie, Turecko, Rusko, Švédsko*. Praha, 2001. ISBN 80-86345-16-5. s. 39.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 40.

ministrský předseda velkovezír Mirzá Taghi rakouského císaře o vojenské instruktory, kteří by vycvičili perské vojsko po evropsku a zorganizovali jej. Dále požádal o lékaře a hornického odborníka.

Na vojenskou pozici byl vybrán český příslušník rakouské armády, dělostřelecký hejtman August Karel Kříž. Protože v té době ještě nemělo Rakousko v Persii své diplomatické zastoupení, musel se Kříž a jeho společníci vzdát své vojenské hodnosti a do Persie jeli jako soukromé osoby.

August Karel Kříž odcestoval do Persie roku 1851, ale než dorazil do Teheránu, změnil se tam poměry u dvora, Mirzá Taghi, na jehož žádost přijel, upadl do nemilosti a jeho nástupce byl zásadně proti jeho plánům. Nakonec ale šáh, Násiruddín z kměne Kádžarů, Taghiho plán uskutečnil.

Perská armáda byla v té době podivnou směsí bojovníků, pýcha perské armády, perská jízda, byla bez uniforem, každý jezdec byl oblečen dle svého vkusu a možností. Perská děla byla spíše atrakcí, než účinným bojovým prostředkem. Kříž perskou armádu zreformoval a úspěch jeho práce se projevil např. ve výsledku anglo-perské války. Kříž své perské přednášky i s nákresy ze všech oborů, které vyučoval, vydal litograficky v několika svazcích. Byly to první učebnice svého druhu v Persii.

August Karel Kříž předvedl v Persii vynikající inženýrskou práci – dal postavit telegraf mezi šáhovým sídlem a venkovským parkem a obrovskou šachovou zahradu, která mu vynesla propůjčení velkého perského řádu a povýšení na sertipa – generála perské armády.

Krom toho podrobně prozkoumal a provedl topografický nákres krajiny na jih od Teheránu, a planiny starého médského města Rága. V letech 1857-1858 zmapoval krajinu mezi Teheránem a předhořím Elburzu. Byl také strůjcem prvního plánu města Teheránu.

Zpět do vlasti se Kříž vrátil r. 1859. V 70. letech²⁰⁹, když perský šáh navštívil Evropu a rakouského císaře, nabídl Křížovi vysoké postavení v perské armádě, ale Kříž již tuto nabídku pro vysoký věk nepřijal.²¹⁰

Kříže na cestě vyprovázal lékař Dr. Jakub Eduard Polák, který o Persii vydal r. 1865 dvoudílnou knihu s názvem *Persien, das Land und seine Bewohner*. Dr. Jakub Eduard Polák se stal v Persii učitelem na lékařské škole v Teheránu a osobním šáhovým lékařem. V Persii strávil devět let a doprovázel ho tam Dr. J. E. Häntzche. Roku 1882 se opět vrátil do Persie,

²⁰⁹ Bylo to při příležitosti vídeňské světové výstavy roku 1873. POLAK, J. E. *Persien : Bericht*. Wien, 1873. s. 35-52.

²¹⁰ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*, 1. díl. Praha, 1961. s. s. 351-356.

cestoval po káragánském a elvendském kraji a později financoval geologickou a botanicou výpravu do Persie. Po návratu do vlasti působil na vídeňské univerzitě jako profesor perštiny a vydal německo-perský slovník.²¹¹

Jako hornický odborník se s Křížem a Polákem vydal pan Čarnota, který v Persii započal ložiskový výzkum, ale bohužel tam již po dvou letech zemřel. Výpravu doplňoval hejtman ženistů Zatti, později nahrazený plukovníkem Karaczayem, dále baron a důstojník pěchoty Gumoëns a nadporučík jezdeckva Maďar Nemiro.²¹²

V 19. století žili v Persii v české osadě v Teheránu také např. pan Vaculný z Bystřice pod Hostýnem, nejdříve šáhův zahradník a později vinárník, dále pan Protiva, který pracoval jako pěstitel růží a vinař, pan Burš, který byl úředníkem perského finančního úřadu, mechanik pan Goluch, úředník pan Šenger aj. Zprávu o nich přinesl pan Valášek z Brna, který padl do zajetí blízko perských hranic a před Persii prchl.

Teherán navštívil také pražský rodák Karel Roith, který byl inženýrem a ředitelem Nobelových naftových závodů v ruském Baku. O své cestě napsal knihu s názvem *Z Baku do Teheránu*, která vyšla až r. 1919.²¹³

Když zhodnotím množství a frekvenci kontaktů Čechů s Persií, je zřejmé, že tato země nebyla zrovna vyhledávanou destinací. Můj úsudek je samozřejmě ovlivněn množstvím písemných pramenů, které se z těchto cest dochovaly, a těch je velmi málo. Skutečný počet lidí z Čech, kteří v průběhu dějin navštívili nebo alespoň prošli Persií, je patrně nezjistitelný.

Nárůst cest směřujících do Persie lze pozorovat až v 19. století, kdy tam začali Češi jezdit i za pracovními příležitostmi a bydlením, a pokračovali i cesty „poznávací“, čehož je důkazem Magnisův deník.

4. 2. Česko-perská diplomacie

V oněch 70. letech, ve kterých šáh navštívil Vídeň a nabídl Augustu Karlu Křížovi vysoké postavení v armádě, se konala ve Vídni velkolepá světová výstava, konkrétně v roce 1873. Hlavně kvůli ní tehdy šáh Vídeň navštívil, protože perské sbírky na ní měly své zastoupení.²¹⁴ Díky této výstavě došlo k prohloubení kontaktu mezi Rakousko-Uherskem a Persií, ale k uzavření diplomatických styků tehdy ještě nedošlo. I když už tehdy, jak uvádí J. E. Polak ve své studii o Vídeňské světové výstavě, měla Persie svůj konzulát ve Vídni, který

²¹¹ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*. 1. díl. Praha, 1961. s. 351-352.

²¹² Tamtéž, s. 352.

²¹³ KOŘENSKÝ, Josef. *Asie : kulturní obrázky z asijského jihu a západu : Malajsko, Cejlon, Indie, Persie, Palestina, Arabie, Mesopotamie, Armenie, Malá Asie*. Praha, 1922. s. 146.

²¹⁴ POLAK, J. E. *Persien : Bericht*. Wien, 1873. s. 35-42.

zřídila kvůli ochraně svého obchodu.²¹⁵ Tehdy to ale pravděpodobně mělo pouze jednostranný charakter, protože o rakousko-uherském konzulátu v Persii tu není zmínka. Navíc, jak tvrdí Axworthy ve své práci *Dějiny Íránu*, česko-perské diplomatické spojení se uskutečnilo až ve 20. století, oficiálně dne 22. června 1925. O dva roky později byl v Teheránu zřízen český konzulát²¹⁶ a 30. dubna 1929 české velvyslanectví,²¹⁷ které fungovalo až do zřízení Protektorátu Čechy a Morava.²¹⁸

²¹⁵ POLAK, J. E. *Persien : Bericht*. Wien, 1873. s. 46.

²¹⁶ Konzulát je zastupitelský úřad, který sídlí zpravidla v jiném, než hlavním městě přijímacího státu. HUBINGER, Václav. *Encyklopedie diplomacie*. Praha, 2006. ISBN 80-7277-296-1. s. 84.

²¹⁷ Velvyslanectví je zastupitelský úřad zřízený v jedné (rezidentní) nebo více zemích (nerezidentní). Rezidentní velvyslanectví bývá v hlavním městě státu, se kterým byly jako první navázány diplomatické styky. Tamtéž, s. 152.

²¹⁸ AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : říše ducha – od Zarathuštry po současnost*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2. s. 226-227.

5. Kadžárovská Persie do revoluce 1905-1911

Perskou vládnoucí dynastií byli Kadžárové,²¹⁹ kteří se dostali k moci roku 1794, kdy první Kadžár na perském trůnu Agha Mohammad Chán svrhl stávajícího panovníka Lutf Alího z kmene Zandů. Pod rukou Aghy Mohammeda vznikl mnohonárodnostní perský stát sestávající z dnešního Íránu, Ázerbájdžánu, Arménie, východní Gruzie a Turkmenistánu,²²⁰ a hlavní město přesídlilo ze Šírázu do Teheránu. Druhým hlavním městem bylo sídelní město následníka trůnu Tabríz,²²¹

Kvůli své expanzivní politice už od počátku vlády naráželi na zahraničně-politické zájmy moderních evropských velmocí i Osmanské říše. S Ruskem si Persie už od předchozí dynastie nesla spor o nadvládu nad Gruzii. Roku 1783 bylo totiž smluvně uzavřeno, že se Gruzie stala ruským protektorátem, a tato smlouva vyvolala v Persii nevoli a následné útoky proti Gruzii. Na straně Gruzie bylo ale samozřejmě Rusko a tak, i když se Agha Mohammadovi roku 1795 podařilo dobýt hlavní gruzínské město Tbilisi, nedosáhla Persie význačnějších úspěchů. Spor o Gruzii ukončila roku 1801 smrt gruzínského krále Grigorije XII., po níž ruský car Pavel I. vydal manifest, jímž se Gruzie stávala součástí Ruska.²²²

V odpověď na anexi Gruzie vyhlásili Kadžárovci Rusům dvě války v letech 1804-1813 a 1826-1828. První rusko-perská válka skončila mírem v Golestánu roku 1813, kterým šáh přišel o všechny državy severně od řeky Aras včetně Dagestánu, Šírvánu, Gruzie a měst Baku, Tbilisi a Gandžy.²²³ V mezidobí mezi první a druhou persko-ruskou válkou došlo ještě mezi roky 1821-1823 k perskému konfliktu s Osmanskou říší kvůli snaze Kadžárů o ovládnutí Kurdistánu. Válka však skončila bez zisků a potvrzením statutu quo.²²⁴ Tři roky nato vypukla druhá rusko-perská válka, která byla důsledkem ruského porušování podmínek golestánského míru. Zprvu měli v nové válce navrch Peršané s podporou Velké Británie, ale v důsledku perských vítězství Rusko posílilo svou armádu, což způsobilo vypovězení pomoci Velké Británie Persii.²²⁵ Bez podpory byla Persie jen slabým soupeřem mocnému Rusku, které převzalo kontrolu nad situací a roku 1828 donutilo Persii uzavřít turkmančejský mír. Jím

²¹⁹ Kadžárové byli jedním ze sedmi tureckých kizilbašských kmenů. GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha, 1999. ISBN 80-7184-599-X. s. 180.

²²⁰ Tamtéž, s. 180.

²²¹ Tabríz byl kdysi součástí historického Ázerbájdžánu, ale dnes leží v Íránu. Tamtéž, s. 181.

²²² Tamtéž, s. 182.

²²³ AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : říše ducha – od Zarathuštry po současnost*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2. s. 138.

²²⁴ GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha, 1999. ISBN 80-7184-599-X. s. 185.

²²⁵ AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : říše ducha – od Zarathuštry po současnost*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2. s. 138.

Persie přišla o jerevanský a nachičevanský chanát a rusko-perská hranice se posunula až k řece Aras. Navíc musela Persie zaplatit reparace a poskytnout Rusům výhodu v podobě volného obchodování na perském území a vyjmutí ruských obchodníků z perské jurisdikce. Turkmančejský mír byl začátkem podrobování Persie Ruskem a Velkou Británií a obě války s Ruskem ukázaly, že Persie nemohla být vojensky ani ekonomicky žádným soupeřem zahraničním mocnostem.

Po druhé prohrané válce s Ruskem utrpěla autorita kadžárských šáhů a v zemi zavládla anarchie. Brzy po uzavření turkmančejského míru vypuklo protikadžárské povstání v Chorásánu podporované Herátem, důležitým strategickým bodem, který ovládali Afghánci.²²⁶ Od 30. let také docházelo k nárůstu útoků na náboženské menšiny, hlavně Židy,²²⁷ Situace nakonec vedla v letech 1837-1838 k válce o Herát, kterou ukončila až Velká Británie,²²⁸ která Persii pohrozila válkou. To ale nezabránilo Persii v druhé válce o Herát v letech 1856-1857, kdy se Peršanům podařilo město dobýt. Do ofenzívy se opět postavila Velká Británie a Persie se byla nucena v březnu roku 1857 vzdát dalších výbojů, uzavřít mírovou smlouvu a opustit Herát. Mírová smlouva, která byla uzavřena v Paříži, donutila Persii vzdát se všech nároků na Afghánistán.²²⁹ Po této válce značně zesílil britský vliv v Persii a začalo britsko-ruské soupeření o moc.²³⁰

Mezi válkami o Herát docházelo v Persii v letech 1848-1852 k bábistickým povstáním, které vedli přívrženci Sajjeda Alí Mohammada (1820-1850). Bábismus se odvozoval od slova báb, což v perštině znamená brána, neboť Alí Mohammad se roku 1844 prohlásil za skutečného bába. Bábismus získal tak silný vliv, že se z něj nakonec vyvinul náboženský směr zvaný bahá'ismus. Bábisté hlásali například lepší zacházení se ženami a dětmi, zmírnění kárných trestů.²³¹ Postupně se začali radikalizovat a stávali se trnem v oku jak šáhovi, tak muslimskému duchovenstvu. Alí Mohamad byl popraven a nakonec po neúspěšném atentátu na šáha roku 1852 bylo bábistické povstání potlačeno a řada jeho představitelů exterminována. Bábisté byli pronásledováni jako heretici a odpadlíci a mnoho

²²⁶ GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha, 1999. ISBN 80-7184-599-X. s. 185-186.

²²⁷ AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : říše ducha – od Zarathuštry po současnost*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2. s. 142.

²²⁸ Herát v první čtvrtině 19. století nabyl pro Velkou Británii velkého strategického významu, neboť z něj chtěla začít rozšiřovat svůj vliv do chanátů Buchara, Chiva a Chokand a do perského Chorásánu. GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha, 1999. ISBN 80-7184-599-X. s. 186.

²²⁹ Herát ležel v Afghánistánu.

²³⁰ GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha, 1999. ISBN 80-7184-599-X. s. 186.

²³¹ AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : říše ducha – od Zarathuštry po současnost*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2. s. 143.

z nich odešlo do vyhnanství a působilo v exilu.²³² Čtyři roky na to vypukla druhá válka o Herát (1856-57), proti které se opět postavila Británie, a Peršané museli Herát vyklidit.²³³

Druhá válka o Herát a bábistické povstání probíhaly už za vlády šáha Násero-d-Dína (1848-1896), jednoho z nejschopnějších vládců kadžárovské dynastie, který byl přívržencem modernizace, ale který bohužel, kvůli finančním potížím z druhé války o Herát, musel udělit mnoho koncesí cizím státům. Tak například Velká Británie dostala koncesi na stavbu indo-evropského telegrafu vedoucího přes Persii, koncesi na zřízení Šáhinšáhské banky nebo rozsáhlé koncese v naftařství. Rusko mělo například koncesi na rybolov v Kaspickém moři nebo pětiletou koncesi na projekt transiránské železnice.²³⁴

Kvůli vlně vzpour a povstání na počátku své vlády se jeho premiér Amír Kabír uchýlil k reformám. Zrevidoval finance, vynutil si snížení nákladů u dvora, udělal menší změny v zemědělství, budoval manufaktury a hlavně založil polytechnické učení západního typu, jehož absolventi překládali technickou literaturu a povedlo se jim kompletně zmodernizovat armádu. Bohužel tento premiér kvůli intrikám brzy pozbyl panovníkovu důvěru a byl zavražděn. Jeho smrt znamenala pro Persii modernizační stagnaci a zbrzdila další rozvoj státu. Persie navíc byla pod čím dál silnějším vlivem Velké Británie a Ruska a panovník byl jen loutka v jejich rukou.²³⁵

Obrat v reformní činnosti nastal roku 1871 jmenováním nového ministra Mírzy Hosejna Chána, který předtím působil jako diplomat a během své mise do Istanbulu se mohl těsně seznámit s osmanskými reformami, které se pak snažil využít i pro Persii. Podařilo se mu přimět šáha, aby souhlasil s Reuterovou koncesí. Tato koncese představovala rozsáhlý plán výstavby železnic, řadu průmyslových a ekonomických vylepšení, ale i udělení řady těžařských práv. To se nelíbilo ani obyvatelstvu, protože i přes mnoho výhod poskytovala koncese až moc velké množství práv cizincům, ani Rusku, které bylo proti výstavbě železnic v Persii. Pod tímto tlakem šáh koncesi zrušil a udělil Reuterovi náhradní, která mu umožňovala vybudovat Imperiální banku Persie.²³⁶

Proreformní politici byli v perské vládě i nadále, ale už bez podpory šáha, který se omezoval jen na udělení koncesí. Proti koncesní politice šáha ale stálo veškeré obyvatelstvo od statkářů po duchovenstvo. Do otevřeného odporu se postavili po vydání tabákové koncese

²³² AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : říše ducha – od Zarathustry po současnost*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2. s. 144.

²³³ GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha, 1999. ISBN 80-7184-599-X. s. 188.

²³⁴ Tamtéž, s. 355.

²³⁵ AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : říše ducha – od Zarathustry po současnost*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2. s. 145-146.

²³⁶ Tamtéž, s. 147.

Britům, která zaručovala výhradní práva na prodej, nákup a export tabáku. V reakci na tuto koncesi bylo roku 1891 vydáno náboženské nařízení vyzívající k bojkotu tabákového zboží, čímž byl šáh donucen koncesi zrušit. Po této akci šáh upustil od udílení koncesí, začal podporovat protireformní politiky a omezoval kontakty s Evropou, čímž se Persie dostala pod silnější vliv Ruska.²³⁷

Modernizační šáh Náséro-d-Dín byl 1. května 1896 zavražděn v Teheránu,²³⁸ na vrcholu perské hierarchie ho nahradil jeho syn Mozaffaro-d-Dín (1896-1907). Nový šáh byl velmi neduživý a své nemoci nákladně léčil v zahraničí, čímž Persii způsobil finanční úpadek. Ten vedl k zahraničním půjčkám, které prohlubovaly perskou závislost na cizích mocnostech, zejména Velké Británii a Rusku. Persie se postupně rozdělila na dvě sféry vlivu, kdy rozhodující moc na severu mělo Rusko a jih, jihovýchod a část středu byl v područí Britů.²³⁹

Aby Mozaffaro-d-Dín zvrátil finanční úpadek, povolal si belgické poradce vedené Josephem Neusem, kteří se snažili ozdravit perské finance a roku 1905 vydali daňovou reformu, která narazila na široký odpor.²⁴⁰ Za Mozaffaro-d-Dína byla stanovena nová celní pravidla, docházelo k výstavbě škol a omezovala se cenzura, ale souběžně s tím dále docházelo k udílení zahraničních koncesí a k zahraničním půjčkám, což vedlo k nepokojům. Ty nabyly na síle po špatné zemědělské úrodě roku 1904 a zdražení zboží v důsledku prohry Ruska v rusko-japonské válce a ruské revoluce v roce 1905. Persie se ocitla ve finanční tísní. Šáh se ještě snažil zachránit situaci půjčkou z Ruska, ale nabídka byla tak žalostná, že se raději uchýlil ke zvýšení domácích cel a k pozastavení výplat, což ale vedlo jen k dalším demonstracím, uzavření bazaru a stávce duchovenstva.²⁴¹ Obyvatelstvo se rázně postavilo proti dalším půjčkám, dalšímu pronikání zahraničních mocností do Persie, dalšímu omezování a reformám a v Persii propukla revoluce. Šáh byl nucen podvolit se požadavkům stávkujících a 6. srpna 1906 odsouhlasil jak svolání parlamentu [madžles], tak přijetí ústavy [mašrúte].²⁴² Její hlavní část, „Ústavodárné zákony“, byla Mozaffaro-d-Dínem podepsána 30. prosince 1906. Ústava (mašrútijat), která byla vytvořená podle belgického vzoru, jasně stanovila, že šáhova svrchovanost vychází z lidu a je mu udělena na základně důvěry, státním náboženstvím zůstal i nadále šíismus. Madžles schválil ústavu až 30. prosince 1907.

²³⁷ AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : říše ducha – od Zarathuštry po současnost*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2. s. 148-149.

²³⁸ Tamtéž, s. 150.

²³⁹ Tamtéž, s. 151.

²⁴⁰ GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha, 1999. ISBN 80-7184-599-X. s. 364.

²⁴¹ AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : říše ducha – od Zarathuštry po současnost*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2. s. 151-152.

²⁴² GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha, 1999. ISBN 80-7184-599-X. s. 365.

Mozaffaro-d-Dín zemřel několik dní po ratifikaci ústavy a prázdný trůn obsadil jeho syn Mohammad Alí Šáh, který se chtěl pokusit o obnovení monarchie, ač slíbil věrnost ústavě.²⁴³

Rusko a Velká Británie přistupovaly k revoluci rozdílně, Rusko se ji snažilo potlačit, ale Velká Británie sympatizovala s umírněnými silami v parlamentu. Ke vzájemné dohodě oba státy v součinnosti s Francií dospěly jen díky začínajícímu pronikání Německa do Persie. Dohoda ze srpna 1907 rozdělovala Persii na tři sféry vlivu, severní patřila Rusku, v jižní části měla rozhodující slovo Velké Británie a střední byla neutrální.²⁴⁴ V červnu roku 1908 došlo ke státnímu převratu, jemuž napomohla perská kozácká brigáda, která obsadila madžles, parlament byl uzavřen a mnoho jeho představitelů bylo zatčeno a popraveno. Tím však revoluce neskončila, jen se přenesla z hlavního města do provincií, povstání vypuklo například v Tabrízu nebo Gílánu a opět nabylo nebezpečné síly. Revoluční hnutí zesílilo natolik, že se mu podařilo ovládnout Teherán a donutit roku 1909 šáha znovu souhlasit s ústavou. To ale revolucionářům nestačilo, Mohammad Alí byl donucen abdikovat a byl nahrazen svým synem Ahmadem Mírzhou (1909-1925), posledním Kadžárovcem na perském trůnu. Za něj se sešel druhý a zároveň poslední, madžles a revoluce dále sílila. Celá země se ocitla v rozkladu, vázl výběr daní, rozmáhal se banditismus a vůdci kmenů využívali situace k územním změnám. Na to reagoval madžles vytvořením četnictva vedeného švédskými důstojníky.²⁴⁵

Revoluce dále bujela, ale nakonec zasáhlo Rusko, pro něž bylo poslední kapkou pověření amerického bankéře Morgana Shustera, aby oživil perské finančnictví. V reakci na to poslala ruská vláda perskému šáhovi ultimátum, ve kterém žádala odvolání Shustera a zároveň ruská armáda začala postupovat na Teherán. Šáh ultimátum přijal, ale madžles ho odmítl a tak perskou revoluci ukončil až vpád ruských vojáků do Teheránu, po čemž následovalo rozehnutí parlamentu a státní převrat.²⁴⁶ Potlačení revoluce však nebylo jen zásluhou intervence zahraničí, ale bylo i důsledkem nejednotnosti jednotlivých frakcí madžlesu.²⁴⁷

²⁴³ AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : říše ducha – od Zarathuštry po současnost*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2. s. 153-154.

²⁴⁴ GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha, 1999. ISBN 80-7184-599-X. s. 365.

²⁴⁵ AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : říše ducha – od Zarathuštry po současnost*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2. s. 156-157.

²⁴⁶ GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha, 1999. ISBN 80-7184-599-X. s. 365.

²⁴⁷ AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : říše ducha – od Zarathuštry po současnost*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2. s. 158.

5. 1. Buchara

Bucharský chanát byl v období kolem 16. století nejvýznamnějším státním útvarem ve Sřední Asii s vládnoucí dynastií uzbeckých sunnitských Šajbánovců.²⁴⁸ Ta pokračovala v ženské linii jako dynastie Džánovců. Význam Bucharského chanátu však postupně klesal s tím, jak se zmenšovalo jeho území. Roku 1710 přišla Buchara o Ferganské údolí a Náder Šáh za své vlády v Persii odtrhl od Buchary oblast Balchy. V roce 1785 byla ještě dynastie Džánovců vystřídána Mangitskými chány, kteří dříve byli majordomy bucharských emírů, ale přes sňatek s džánskou princeznou se stali vládnoucí dynastií v Buchaře.²⁴⁹

Od počátku 19. století docházelo k četným útokům na území bucharského chanátu ze strany kokandského chána, byla dobyta například města Džizak či Taškent, který byl ve své době významným obchodním střediskem.²⁵⁰

5. 2. Chiva

Oproti Buchaře byl chivský chanát nejslabším středoasijským územím. Jeho území bylo omezeno jen na malou část řečiště Amudarji a jeho obyvatelstvo čítalo jen asi 300 tisíc Uzbeků a Tádžiků. Vzhledem k tomu, jak slabý stát Chiva byla, uznala už v 18. století nadvládu Persie a chivský chanát spravovala dynastie Kunratovců, kteří přijali titul chán až roku 1804.²⁵¹

Na počátku 19. století se tento malý státeček odhodlal k expanzivní politice a dosáhl toho, že k jeho území byla připojena karakalpacká oblast při Aralském jezeře, také se mu povedlo ovládnout oblasti osídlené Kazachy až k ústí řeky Syrdarja a území Turkemnů až k hranicím Chorasánu. V roce 1822 se mu dokonce podařilo dobýt na Buchaře Merv. Ale i přes tyto expanzivní úspěchy se Chiva zmítala v problémech, které jí způsobovaly četná povstání nově podrobených obyvatel.²⁵² Nakonec se proti jejímu rozrůstání postavilo i carské Rusko, které v rámci své expanzivní politiky anektovalo v předchozích letech území sousedící

²⁴⁸ Šajbánovci pocházeli z již usazených i dosud kočujících uzbeckých kmenů. Za jejich vlády došlo k rozkvětu Buchary, ať už ekonomickému, obchodnímu nebo kulturnímu. Buchara se stala jakýmsi politickým a kulturním centrem celé Sřední Asie. ŤURIKOV, Vladimír. *Buchara*. Moskva, 1985. s. 10.

²⁴⁹ GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha, 1999. ISBN 80-7184-599-X. 190.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 191.

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² Tamtéž, s. 192.

jak s bucharským a kokandským, tak chivským chanátem, a stalo se jejich přímým sousedem.²⁵³

5. 3. Ruská expanze na středoasijské území

Expanzivní tendence do Střední Asiem měl již Ivan IV. Hrozný (1547-1584), který posunul hranice Ruska až k středoasijské oblasti.²⁵⁴ Již od 16. století fungovaly také obchodní rusko-středoasijské obchodní kontakty.²⁵⁵ V 18. století se Rusku podařilo podmanit si Malou a Střední Hordu, které přijaly ruskou svrchovanost proto, že potřebovaly ochránit před čínskými nájezdníky. Bezprostředně po podmanění, za vlády Anny Ivanovny (1730-1740), si ještě zachovaly svou autonomii, ale za vlády Alexandra I. (1801-1825) byly obě Hordy plně podřízeny ruské nadvládě. Rusové pak upřeli zraky k Velké Hordě. Její sultán s podmaněním se Rusku souhlasil, neboť věřil, že si Horda zachová samostatnost. Obyvatelstvo ale bylo zásadně proti a v letech 1838-1846 vyvrcholil protiruský odboj v čele s Kasimovem Kenissarou (1802-1847).²⁵⁶ Spojencem odbojných obyvatel Velké Hordy byla Chiva, ale ani společně nemohly tvořit zdatného soupeře ruské velmoci. Odpor Hordy byl zlomen, Kenissara popraven a Velká Horda byla přidružena k Rusku. Podmaněním všech tří Hord získalo Rusko celé území dnešního Kazachstánu, ale stále se na něm muselo potýkat s nepokoji.

Od 50. let začalo Rusko výrazněji expandovat jižněji do střední Asie,²⁵⁷ kde existovaly tři říše – emirát Buchara a chanáty Chiva a Kokand.²⁵⁸ Patřil tam také Turkmenistán, který byl z části bucharský a chivinský a z části perský, ale byl prakticky nezávislý. Ruská expanze na tato území byla usnadněna tím, že chanáty mezi sebou neustále bojovaly a byli i vnitřně nestabilní.²⁵⁹

Důvody ruské expanze byly nejen politické, ale také hospodářské a strategické. Na začátku 60. let v důsledku Americké občanské války totiž přestalo proudit do Ruska dostatečné množství americké bavlny, které měly středoasijské státy dostatek. Cílem expanzivní politiky bylo také ovládnutí obchodu Střední Asie.²⁶⁰ Další příčinou rozpínání

²⁵³ GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha, 1999. ISBN 80-7184-599-X. s. 193.

²⁵⁴ VLČEK, Radomír. Ruská expanze do střední Asie a její vyvrcholení v 19. století. In *Slovanský přehled*. Praha, 2001, č. 3, s. 257-268. ISSN 0037-6922. s. 257.

²⁵⁵ KAPPELER, Andreas. *Russland als Vielvölkerreich: Entstehung, Geschichte, Zerfall*. Mnichov, 1992. ISBN 3-406-36472-1. s. 162.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 259.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 260. - russland

²⁵⁸ Buchara, Chiva a Kokand se dnes nacházejí na území Uzbekistánu.

²⁵⁹ KAPPELER, Andreas. *Russland als Vielvölkerreich: Entstehung, Geschichte, Zerfall*. Mnichov, 1992. ISBN 3-406-36472-1. s. 161.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 162.

byla také ruská prohra v Krymské válce (1853-1856), po níž chtělo Rusko dokázat, že je stále světovou velmocí. Už roku 1839, kdy proběhlo první ruské tažení proti Chivě, se Rusům podařilo proniknout 400 kilometrů do nitra chanátu, ale tehdy ještě byli zastaveni mrazem. V téže době se uskutečnilo neúspěšné tažení i proti bucharskému emirátu. Ještě v roce 1852 se Rusové pokusili o průnik, ale opět to skončilo fiaskem. Další tažení byly pozastaveny krymským konfliktem.²⁶¹ Zabránit ruské expanzi se pokusily Osmanská říše a Velká Británie, když varovaly středoasijské chanáty před ruským nebezpečím. Chanáty se ale nepodařilo přesvědčit. Jediný, kdo si ruské nebezpečí uvědomoval, byl kokandský chán Mallá Beg, který postavil armádu o 40 000 mužích. Naneštěstí ale zemřel a na Kokand se vrhla Buchara, která si chtěla vynutit opětovné připojení Taškentu ke svému území.²⁶²

Na konci 50. let přišel se svým projektem na ovládnutí celé jižní části Střední Asie Nikolaj P. Ignatjev (1832-1908) a byl podpořen ruskými vysoce postavenými vojenskými a politickými činiteli.²⁶³ O několik let později se Ignatjevovy projekty začaly realizovat a roku 1864 bylo rozhodnuto o útoku vedoucím přes Turkmenistán na území Buchary a Chivy. Buchara a Kokand se pokusili o protiútok, ale i tak byla dobyta velká část Turkmenistánu, a většina kokandského území. Roku 1865 padl do ruských rukou Taškent a část Kirgizstánu.²⁶⁴

Bucharský emír se pokusil proti Rusům vzepřít. Boje začaly roku 1868 a Rusové při nich dobyli nejprve Samarkand a roku 1869 obsadili část kokandského chanátu na východ od Samarkandu. Buchara,²⁶⁵ a také Kokand musely zaplatit vysokou kontribuci a přijmout ruské vazalství, stejně tak roku 1873 dobytá Chiva. Obsazení Chivy vyvolalo bouři nevole u Velké Británie, která se obávala, že se Rusko snaží dostat až do Afghánistánu, který patřil do britské mocenské sféry. Zbýlé samostatné území, malou část Kokandu, dobylo Rusko roku 1876.²⁶⁶

Obsazení středoasijských chanátů ale Rusku nestačilo, pokračovalo v expanzi a získalo ještě území jihozápadně od bucharského a chivinského chanátu při hranicích s Persií a roku 1881 dobyt zbytek Turkmenistánu až po Ašchabád a roku 1884 padl Merv.²⁶⁷ Merv ležel blízko Afghánistánu, který byl v britské sféře vlivu, a tak dobytí Mervu vyvolalo vlnu nevole. Britský tisk psal o „Mervosität“ a blížící se britsko- ruské válce. Nakonec se oba státy

²⁶¹ VLČEK, Radomír. Ruská expanze do střední Asie a její vyvrcholení v 19. století. In *Slovanský přehled*. Praha, 2001, č. 3, s. 257-268. ISSN 0037-6922. s. 262.

²⁶² GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha, 1999. ISBN 80-7184-599-X. s. 359.

²⁶³ Tamtéž, 263.

²⁶⁴ Tamtéž, 264.

²⁶⁵ Buchara také přijala ruský protektorát až mírovou smlouvou z roku 1873. GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha, 1999. s. 361.

²⁶⁶ Tamtéž, 265.

²⁶⁷ VLČEK, Radomír. Ruská expanze do střední Asie a její vyvrcholení v 19. století. In *Slovanský přehled*. Praha, 2001, č. 3, s. 257-268. ISSN 0037-6922. s. 266.

dohodly na rozdělení moci ve Střední Asii. Následkem této smlouvy bylo rozdělení Turkmenistánu, Tádžikistánu, Uzbekistánu a Kirgizstánu na čtyři rozdílná území.²⁶⁸

Nové spory mezi Velkou Británií a Ruskem se rozhořely roku 1895 kvůli ruskému obsazení indického Pamíru. Rusko se kvůli tomu muselo vzdát některých středoasijských území, ale většina z nich zůstala jeho součástí až do 90. let 20. století. Díky britskému tlaku ale Rusové vyhlásili nad územím Buchary a Chivy jen správní protektorát.²⁶⁹ Přesto se ale později snažili zavést na podmaněném území reformy, aby přiblížili organizaci středoasijského území ruské organizaci.²⁷⁰

V 80. a 90. letech probíhaly na obsazeném území protiruské revolty, kterým se Rusko snažilo zabránit ruskou kolonizací. Ta probíhala v letech 1896-1916, ale vyvolala jen další vlny protestů. Ty byly potlačeny Stolypinovým projektem rozsídlování nepohodlných etnik – obyvatelé Severokavkazáné se museli odstěhovat na jih a Středoasiaté odejít na sever nebo na Sibiř.

Díky této expanzi získalo Rusko území o rozloze 4 milionů km² se 7,5 miliony obyvatel. Jejím pozitivním rysem bylo rozšíření bochodu s centrální ruskou a sibiřskou oblastí, zaváděly se nové formy hospodaření, došlo k rozvoji průmyslu a začali se lépe využívat surovinové zdroje, zejména bavlna.²⁷¹

Dobytí středoasijského území bylo velmi snadné, Rusové se při svém tažení nesetkali s žádnými většími vojenskými problémy. Při expanzi přišlo o život jen asi 1000 ruských vojáků, přičemž na druhé straně zemřel minimálně dvojnásobek obránců středoasijské samostatnosti. Důvodem bylo hlavně špatné ozbrojení a nespolupráce států Střední Asie. Oproti tomu Rusko se díky dobytí tak rozsáhlého území znovu dostalo do kruhu evropských koloniálních mocností.²⁷²

²⁶⁸ KAPPELER, Andreas. *Russland als Vielvölkerreich: Entstehung, Geschichte, Zerfall*. Mnichov, 1992. ISBN 3-406-36472-1. s. 166.

²⁶⁹ Domáci šlechta mohla zůstat na svých postech, ale byla podřízena ruským gubernátorům a vojenským náčelníkům. VLČEK, Radomír. Ruská expanze do střední Asie a její vyvrcholení v 19. století. In *Slovanský přehled*. Praha, 2001, č. 3, s. 257-268. ISSN 0037-6922. s. 266.

²⁷⁰ Tamtéž

²⁷¹ Tamtéž, 267.

²⁷² KAPPELER, Andreas. *Russland als Vielvölkerreich: Entstehung, Geschichte, Zerfall*. Mnichov, 1992. ISBN 3-406-36472-1. s. 165.

5. 4. Ostatní státy, které Magnis projel

Ostatní státy, které Magnis projel, byly v době jeho cesty většinou součástí Ruska nebo rozděleny mezi Rusko a jiný stát. Byly to Ukrajina, Gruzie, Arménie, Ázerbajdžán a Turkmenistán Ukrajina byla na téměř celém západě ruská a území kolem Lvova bylo součástí Habsburské monarchie.²⁷³ Gruzie byla již, jak uvádí Ottův slovník naučný, od roku 1829 po uzavření adrianopolského míru celá ruská.²⁷⁴ Arménie, tedy jen Východní, byla od roku 1828 součástí Ruska, které jí získalo na perské říši, protože prohrála v rusko-perské válce (2. rusko-perská válka 1826-1828). Západní Arménie zůstala po rusko-turecké válce (1827-1829) součástí Turecka.²⁷⁵ Po výše zmíněné rusko-perské válce došlo i k rozdělení Ázerbajdžánu, kdy jeho severní část připadla Rusku a jižní zůstala Persii, stalo se tak rovněž roku 1828.²⁷⁶ Turkmenistán obsadilo Rusko v rámci expanze do středoasijské oblasti, definitivně byl dobyt až roku 1884, kdy Rusové obsadili Merv a pronikli až k perským hranicím.²⁷⁷

²⁷³ JOHNSTONE, Sarah - BLOOM, Greg. *Ukrajina*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7352-951-2. s. 28.

²⁷⁴ *Ottův slovník naučný : ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 547.

²⁷⁵ ŠAGINJAN, Vagaršak. *Dějiny Arménie : od počátku až do roku 2000*. Praha, 2001. ISBN 80-246-0196-6. s. 88-89.

²⁷⁶ *Azerbaijan* [online]. [cit. 2010-06-25]. URL: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Azerbaijan>>.

²⁷⁷ VLČEK, Radomír. Ruská expanze do střední Asie a její vyvrcholení v 19. století. In *Slovanský přehled*. Praha, 2001, č. 3, s. 257-268. ISSN 0037-6922. s. 264-266.

6. Podnebí a počasí

Podnebí a počasí v Persii nebylo v 19. století stejně jako v ostatních muslimských státech zevrubně zmapováno a určitý přehled poskytovaly jen zápisky cestovatelů nebo jejich pozdější knižní vydání. Cestovatelé si poznamenávali především teploty a jejich výkyvy či dešťové a sněhové srážky.

Z poznámek cestovatelů vyplývalo, že podnebí Persie je sice vnitrozemské, ale vyznačovalo se velkými klimatickými rozdíly a výkyvy mezi severní a jižní částí země.²⁷⁸ Velké teplotní diference byly také mezi letními a zimními obdobími, a mezi dnem a nocí.²⁷⁹

Nejkrásnějším ročním obdobím v Persii bylo jaro, které začínalo už v únoru a v březnu bylo v plném rozkvětu. Trvalo však jen zhruba do začátku května, kdy ho vystřídalo horké léto vyznačující se velmi vysokými teplotami. Prudké letní slunce v nejteplejších oblastech spálilo všechnu vegetaci. V září konečně nastával podzim s častými dešti a s chladnými nocemi, postupně přecházející v zimu. Zima trvala jen asi dva měsíce a sníh padal jen v severní a západní části Persie.²⁸⁰

Velmi důležité byly dešťové srážky. Nejvyšší množství jich bylo zaznamenáno hlavně v pobřežních nížinách a horách blízko moře,²⁸¹ například na Kaspickém pobřeží propršelo období od prosince do dubna a i další měsíce nebyly zcela beze srážek.²⁸² Nejvíce jich ale připadalo na zimní měsíce a byly to většinou srážky v podobě sněhu. Sníh sice dokázal i na několik měsíců pozastavit dopravu, ale i tak bylo horší cestování v létě, kdy se kvůli horku muselo jezdit přes noc. Horský sníh navíc vydržel až do léta a když tál, plnil průplavy sloužící k umělému zavlažování.²⁸³ Málo srážek v Persii padalo hlavně proto, že celá země byla ohraničena horami, které zadržovaly dešťové mraky.²⁸⁴

V důsledku nedostatečného množství dešťů byla voda pro Persii velmi vzácná a měla enormní význam, což si poznamenal i Magnis ve svém deníku: „*Man schätzt das edle Nass vielmehr als wo anders, weil es gar so selten ist. Flüsse oder Bäche, giebt es in dieser Gegend gar nicht. Das ganze zu Wasser wird mittelst Kanate von den Bergen in die Ebene geleitet, um die Dörfer und Städte zu tränken. Wo aber kein Kanal läuft, da giebt es auch keine*

²⁷⁸ HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 72.

²⁷⁹ *Ottův slovník naučný : ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 525-526.

²⁸⁰ HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 72.

²⁸¹ *Ottův slovník naučný : ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 526.

²⁸² MUSIL, Alois. *Země Arijců : nový Iran : nový Afganistan*. Praha, 1936. s. 19.

²⁸³ *Ottův slovník naučný : ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 526.

²⁸⁴ HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 73.

Ortschaften. Viele Kanate sin verfallen, nach orientalischen Schlendrian nicht repariert worden und so sind auch die Ortschaften verödet. Man findet zuweilen Quellen in der Ebene aber selten. Wie natürlicher Weise die Ortschaften sich nach dem Wasser richten, so richten sich auch die Hauptkarawanenstrassen nach dem feuchten Element. Sie gehen immer so, dass sie nach 6 bis 10 Fersak, zuweilen auch noch weiter Wasser finden. Da steht aber auch immer ein Karavan-Serail.“²⁸⁵

Magnis podnikl svou cestu mezi měsíci srpnem a dubnem, takže na své cestě zažil všechny roční období, ale o počasí se ve svém deníku zmiňuje jen málo a jeho klimatologické záznamy se vztahují hlavně k zimním měsícům. Vybočující zápisek Magnis napsal ke konci srpna, kdy si jen poznamenal, že přes den bylo takové teplo, že si musel vázat šátek kolem hlavy proti prudkému slunci, ale večer teplota tak klesla, že se musel obléknout do tlustého kabátu.²⁸⁶ Pak následovaly záznamy z listopadu, kdy byla ještě jeho cesta prohřátá krásnými teplými dny, ale brzy se ochlazovalo a v noci bylo velmi chladno. V prosinci se jeho cesta ubírala pouští a v lednu se dostal do teplejšího kraje, takže v Persii nezažil zimu se sněhem, který viděl jen v dálce na vrcholcích hor, ale naopak si stěžoval na písečné bouře a suchý vzduch: „*Eins ist sehr merkwürdig in dieser Gegend, es biledn sich trotz der grossen Hitze einmals Niederschläge auf den menschlichen Körper. Man transpiriert nie. Seitdem ich in Persien bin, bin ich nie in Schweiss geraen. Das kommt von der trockenen Luft, man ist hier sehr grostig und verspürt zuweilen trotz der grössten Hitze ein Frösteln, auch dies kommt von der trockenen Luft.*“²⁸⁷ Několikrát mu při cestě také přišlo, hlavně v lednu²⁸⁸ a březnu.²⁸⁹

Jinak ho za cesty provázelo krásné zimní počasí s chladnými nocemi, které v teplejším pásmu skoro ustaly, a příjemně teplými dny. Koncem ledna, kdy už jeho cesta vedla teplejším územím, začínalo být ve dne nepříjemné horko, ale i přesto byla i v oázách v bezprostřední blízkosti pouště neobvykle bujná vegetace.

²⁸⁵ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 105.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 20.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 94.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 126, 128.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 154, 158.

7. Obyvatelstvo, jeho oblékání a bydlení

Stejně jako u počasí neexistovaly v době Magnisovy cesty úřední záznamy o počtu obyvatel Persie, ale byly opět známy pouze odhady, které se lišily i o několik milionů obyvatel. Ottův slovník naučný, jehož zápis o Persii je přibližně z doby Magnisovy cesty, hovoří pouze o úředním sčítání omezeném na počet rodin nebo domácností (krbů), tyto údaje dále sloužily k vyměřování a výběru daní. Dle tohoto výsledku se ještě počítalo množství mužské části populace, ale o počet žen se nikdo nezajímal a hlavně proto jsou odhady o množství obyvatel Persie značně zkreslené a rozdílné.²⁹⁰

V Persii žilo velmi národnostně rozmanité obyvatelstvo. Nejpočetněji zastoupeni byli vlastní Peršané, k nimž nacionálně náležely ještě samostatné kmeny Kurdů, Lurů, Bachtiarů, Afghánců a Balúčů. Krom nich obývalo Persii ještě množství Turků, Turkmenů, Tatarů, Arabů, Arménů, Cikánů, Židů a chaldejských Nestoriánů, v malém množství se zde vyskytovali ještě Indové, které Magnis potkal v Buchaře,²⁹¹ a žilo zde mnoho přistěhovalých Evropanů a černochů, kteří se buď přistěhovali dobrovolně, nebo byli dovozeni jako otroci. Tato národnostní roztržičnost by mohla velmi ohrožovat jednotu perského obyvatelstva, ale naštěstí jej spojovalo téměř jednotné náboženské vyznání, kdy se většina obyvatelstva hlásila k šítismu.²⁹²

Z Peršanů patřila jen nepatrná část k původním obyvatelům Persie, kteří se nazývali v Kirmánu Gebrové a ve Farsistánu Fársové.²⁹³ Magnis je ve svých zápiscích popisoval jako velmi hezké lidi. Ženy byly zahalené a nosily velké široké kalhoty z pruhovaných perských látek. Muži měli na sobě většinou bílý nebo žlutý oblek a jinak uvázaný turban, než Peršané. Byli velmi přátelští a měli zálibu v Evropanech²⁹⁴. Žili hlavně v okolí a ve městech Jezd²⁹⁵ a Kirman a na území Fársistánu.²⁹⁶

Většinu Peršanů tvořili míšenci árijského, semitského aj. typu, a byli to potomci praobyvatelů Persie, výše zmíněných Gabas. Obecně tito Peršané nosili bavlněnou modrou nebo bílou košili, soukenné nebo bavlněné kalhoty, které byly u vyšších tříd úzké, sukně,

²⁹⁰ Ottův slovník naučný : *illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 527.

²⁹¹ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 52.

²⁹² Ottův slovník naučný : *illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 528- 530.

²⁹³ Magnis o nich píše jako o Gabas. Byli to Peršané, kteří po invazi Arabů nepřestoupili k muslimské víře a nesmísili se s Araby. Tamtéž, s. 526.

²⁹⁴ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 97.

²⁹⁵ POLAK, J. E. *Persien : Bericht*. Wien, 1873. s. 6.

²⁹⁶ Ottův slovník naučný : *illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 528.

barevné kabáty sepnaté v pase a kazajky. Pokrývku hlavy tvořila černá, vysoká, kuželovitá čepice, která byla z plsti nebo vlny. Chudší ženy směly vycházet bez pokrývky hlavy. Domy prostého perského lidu byly nízké a obklopené dvory. Okna domu byly z vnitřní strany a nevedly do ulice, střechy domů byly ploché a v létě se na nich mohlo přespávat. Boháči žili v palácích, které byly tak rozsáhlé, že tvořily samostatné městské čtvrtě. Ale ani prosté domy, ani domy vyšších tříd nevydržely dlouho, protože byly postaveny z hlíny napěchované mezi prkna, která pak až dodatečně ztvrdla na vzduchu.²⁹⁷

Etnicky s Peršany spříznění Kurdové obývali perské severozápadní pohraniční hory, ale nebyli pospolití, rozpadali se na množství kmenů a měli spoustu nářečí.²⁹⁸ Lurové sídlili v hornatém kraji na jihu Persie, v Luristáně. I Bachtiarové žili v horách, v okolí Isfahánu a na írácké hranici.²⁹⁹ Rozdělovaly se mezi četné kmeny a byly patrně silně smíšeny s Kurdy a Lury.³⁰⁰

Kurdové na sobě nosili otrhané oblečení, na němž bylo jen těžko poznat, jaké dříve bylo barvy, rozeznatelná byla hlavně modrá a červená. Jedinou součástí jejich oděvu byla košile, široké kalhoty, vesta a kazajka a ženy měly obyčejné závoje. Jen ty, které pracovaly na poli, chodily s odkrytým obličejem.³⁰¹ Bydleli ve stanech spletených ze slaměného pletiva a střechy tvořily černé stropy z kozí srsti, stany byly uvnitř vyloženy koberci.³⁰² Vnitřek stanu byl rozdělen na tři nebo čtyři části, které od sebe byly odděleny stěnami spletenými ze slámy. Stěny byly ověšeny koberci, které si Kurdové sami vyrobili, a byly upraveny tak, aby je bylo možné zdvihnout. Hlavní oporou držící celý stan byl dřevěný sloup, na kterém měli Kurdové rozvěšeny svoje zbraně a rodinné cennosti. Zadní oddělení stanu bylo určeno ženám a dětem a jsou tam uloženy různé domácí potřeby. Přední část stanu je otevřená a přijímají se v ní hosté³⁰³. Jejich stany byly také tvořeny černou látkou a podle velikosti stanu a kvality látky se poznalo, jak bohatý je jeho majitel. Boháči měli prostorný stan ještě pokrytý plstí a houněmi, kdežto chudí měli jen malé plátěné boudy.³⁰⁴

K perským kmenům náleželi ještě Balúčové a Afghánci. Balúčové kočovali na jihovýchodě země na hranici persko-balúčistánské, a i přes svůj nepatrný počet byli velkou hrozbou pro obyvatele Persie, protože to byli nebezpeční lupiči pořádající rozsáhlé loupežné

²⁹⁷ *Ottův slovník naučný : ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 528.

²⁹⁸ MUSIL, Alois. *Země Arijců : nový Iran : nový Afganistan*. Praha, 1936. s. 28.

²⁹⁹ HRÁBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 74.

³⁰⁰ *Ottův slovník naučný : ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 529.

³⁰¹ HEDIN, Sven. *Po souši do Indie, Persie, Seistánem a Beludžistánem*. Praha, 1911. s. 66.

³⁰² MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 27.

³⁰³ MORDOVEC, Danylo Lukyč. *Na Ararat : obrázky s cest po Zakavkazsku i Arménii*. Praha, 1892. s. 122.

³⁰⁴ HRÁBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 110.

výpravy.³⁰⁵ Oblékali se do svých národních krojů, které představovaly vysoko ohrnuté široké kalhoty, bílý kabát s širokými rukávy, nabíraný pás a čepice, kolem které byl ovinut bílý turban. V zimě si k tomu ještě oblékali bílý plstěný plášť a tak byla celá jejich garderoba sladěná v bílé barvě.³⁰⁶

Dalšími národnostmi obývajícími Persii byli mongolští Turci a Turkmeni. Turci sestávali z mnoha kmenů, jedním z nich byli například Kadžárové, kteří v letech 1794-1925 vládli Persii. Turecké kmeny se již od středověku, kdy do Persie pořádaly nájezdy, usazovaly na severu říše a žili hlavně v Ázerbájdžánu východně od Urmíjského jezera a v kaspických provinciích Gílánů a Mazanderánu, Turkmeni se zdržovali na dolním toku řeky Atrek a v Chorásánu. Turci od Peršanů přejali mnoho obyčejů a nakonec turečtina ztratila i svoje výsadní místo u perského dvora a na úřadech a byla nahrazena perštinou.³⁰⁷

Magnis na své cestě, kousek za Merv, navštívil jednu z terkinských vesnic. Stály v ní domy spletené dokola ze dřeva a měly kupolovitou střech s dřevěnými krokvemi a s pletenou dekou, a zdi měly pokryté slaměnou rohoží, celé byly pestře malované, měly vyřezávané dveře a uvnitř byly koberce a pletené deky. Muži v této vesnici nosili dlouhé pestré sukně a obrovskou ovčí čepici. Ženy měly na sobě jen velmi špinavou košili, ale byly ověšeny velkým množstvím šperků, které jim zdobily hlavu a krk, a některé z nich měly krom ozdob na hlavě ještě turban³⁰⁸. V Buchaře potkal Turkmeny v pro ně typických kožešinových čapkách.³⁰⁹

Arabové obývali jihozápadní část Persie, hlavně Arabistán.³¹⁰ Také s nimi měl Magnis při svojí cestě zkušenosti. Narazil na ně v Bender Abbasu a cestou do Šírázu prošel mnoha vesnicemi žijícími ve strachu z Arabů, kteří tam loupili a platili za obávané zloděje koní.³¹¹ Arabové se oblékali jednoduše, nosili velmi hrubé košile z domácí bavlny a bohatší ještě přes tuto košili navlékali šat z pruhovaného hedvábí nebo bavlny. Tradičním kusem arabského oblečení byl beduínský plášť s dírami místo rukávů, kterými se daly tasit zbraně. Beduínský plášť byl národním oděvem Arabů. Místo turbanu nosili na hlavě šátek z velmi silného hedvábí. Arabské ženy chodily ve velice chudých šatech, na kterých nosily beduínský plášť, pod kterým bylo možné zahlédnout četná tetování.³¹²

³⁰⁵ *Ottův slovník naučný : ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 529-530.

³⁰⁶ HEDIN, Sven. *Po souši do Indie, Persie, Seistánem a Beludžistánem*. Praha, 1911. 2. díl. s. 358.

³⁰⁷ *Ottův slovník naučný : ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 530.

³⁰⁸ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 40-41.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 52.

³¹⁰ HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 74.

³¹¹ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 144.

³¹² BIRD, Isabella. L. *Journeys in Persia and Kurdistan*. 1. díl. London, 1891. 34.

Souhrnně se všechny kočovné kmeny Persie nazývaly Ilaté. Měli povoleno kočovat v určitých jim vymezených teritoriích, při překročení hranic těchto teritorií spolu jednotlivé kmeny krutě válčily.³¹³ Ilaté obývali neobvyklé stany, které byly sestaveny z několika poschodí, na kterých bylo položeno slaměné pletivo, a jedna strana stanu byla volná. Nejčastějším oblečením ilatských mužů byla bílá košile, ženy se oblékaly do černé košile, ale nebylo možné rozeznat, jestli byla černá i původně nebo dříve byla zbarvená jinak. Na hlavě měly ilatské ženy modrý šátek.³¹⁴ Každý ilatský kmen byl téměř ve všem samostatný a s vládou řešil jen výši poplatků a počet mužů, které musel dodat do perské armády.³¹⁵

Ve velkém množství obývali Persii též Arméni sídlící v Ázerbájdžánu kolem Urmijského jezera a ve větších perských městech, zejména v Teheránu a Isfahánu,³¹⁶ kde bylo jim a Evropanům vymezeno předměstí Džulfa, Magnis je ale potkával už od začátku své cesty. Setkal se s nimi ve Vladikavkazu, v krajině rozprostírající se za jezerem Sewanga, v Jerevanu, Ečmiadzin, Baku a Mervu.³¹⁷

Arménské ženské oblečení v domácnosti sestávalo z jednoduchého, tmavého obleku a ve vlasech měly navíc jako ozdobu jakýsi diadém. Navíc bylo u Armének zvykem, že žena, která se jako první v roce vdala, nosila přes obličej přetažený bílý závoj.³¹⁸ Ženy v Džulfě se naopak oblékaly velmi okázale, nosily barevné kalhoty skryté pod dlouhou sukní, na nich měly ještě skrovné šaty z červené a bílé bavlny a úplně navrch prošívaný plášť. Dominující barvou jejich oblečení byla červená. Jako ozdobu nosily arménské ženy četné klenoty a na hlavě čapku nebo černou sametovou čelenku.³¹⁹

Magnis měl o oblečení žen v Džulfě jiný poznatek, psal, že všechny ženy tam byly oblečeny jako Peršanky, jen místo černé a tmavomodré barvy byly celé v bílém.³²⁰

Dalšími obyvateli, jejichž počet už dosahoval jen několika desítek tisíc, byli Cikáni, Židé a Chaldejci. Cikáni žili roztroušeni po celé zemi a živili se jako komedianti, kováři a koňari.³²¹ Jedním ze způsobů jejich obživy byla také zlodějina, a proto je Peršané nazývali

³¹³ Ottův slovník naučný : ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 19. díl. Praha, 1902. s. 530.

³¹⁴ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 127.

³¹⁵ Ottův slovník naučný : ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 19. díl. Praha, 1902. s. 530.

³¹⁶ HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce.* Praha, 1927. s. 74.

³¹⁷ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* např. s. 6, 21, 25.

³¹⁸ HEDIN, Sven. *Po souši do Indie, Persie, Seistánem a Beludžistánem.* Praha, 1911. s. 56.

³¹⁹ BIRD, Isabella. L. *Journeys in Persia and Kurdistan.* 1. díl. London, 1891. 32-33.

³²⁰ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 80.

³²¹ Ottův slovník naučný : ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 19. díl. Praha, 1902.

„karači“, což v perštině znamená zloději.³²² Židé přebývali zejména v Kurdistánu a také ve větších městech, například v Teheránu, Isfahánu nebo Šírazu.³²³ Živili se stejně jako v jiných státech řemeslem a obchodem, ale v Persii se jim tolik nedařilo, protože měli silnou konkurenci v obchodně zdatných Arménech a Gabas.³²⁴ Magnis potkal Židy při své návštěvě Nové Buchary, Židé tam podléhali několika separačním opatřením, např. se směli opásávat pouze provazy a po ulicích mohli chodit jedině pěšky.³²⁵ Chaldejští Nestoriáni byli lidé, kteří si po staletí zachovali svůj jazyk a vyznání,³²⁶ a sídlili v horách jihovýchodně od Araratu a západně od Urmíjského jezera.³²⁷

Krom všech těchto národů žila v Persii také skupina několika tisíc Evropanů, kteří tam působili hlavně jako obchodníci, úředníci na konzulátech a velvyslanectvích,³²⁸ ale bylo tam také mnoho evropských dobrodruhů, učenců, důstojníků a učitelů.³²⁹ V době Magnisovy cesty tam z Evropanů žili převážně Angličané a Rusové, protože tito udržovali s Persií nejčastější styky a měli v Persii četné zájmy. S Angličany se také Magnis často setkával a ve svých poznámkách psal, že dokonce viděl anglický cirkus.

Magnis potkával cizince „na každém kroku“, hlavně ve větších městech, protože tam byly zahraniční konzuláty a velvyslanectví. Ale potkal i mnoho přistěhovalců, kteří v Persii dlouhodobě žili. Byli to hlavně Němci³³⁰ a navíc se setkal s několika Holanďany,³³¹ Poláky³³² a na cestě domů dokonce s jedním americkým misionářem.³³³

³²² HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 74.

³²³ POLAK, J. E., *Persien : Bericht*. Wien, 1873. s. 7.

³²⁴ HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 74.

³²⁵ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 52.

³²⁶ HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 74.

³²⁷ *Ottův slovník naučný : illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 530.

³²⁸ HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 75.

³²⁹ *Ottův slovník naučný : illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 530.

³³⁰ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. např. s. 25, 39, 47.

³³¹ Tamtéž, např. s. 38, 87.

³³² Tamtéž, s. 7.

³³³ Tamtéž, s. 160.

8. Ubytování

Už od počátku cesty se Magnisovi naskýtaly mnohé možnosti ubytování a řadu z nich také využil. Ve městech se mohl ubytovat v hotelích nebo hostincích, když byl na cestě, bydlel ve speciálních perských stavbách, které stávaly při cestách - karavanserajích a chagarkanech. Také nocoval v domech indického telegrafu, ve stanu či pod širákem. Na počátku cesty měl vysoké ubytovací nároky a stěžoval si například jen na mírně špinavý hotelový pokoj. Postupně ale, když nebyly k dispozici lepší možnosti, přivykal novým poměrům, a nakonec mu nedělalo problém přespat v rozpadlém karavanseraji plném hmyzu a špíny, v nuzném stanu, ani pod širým nebem.³³⁴

Na své cestě nocoval v několika hotelích a většina z nich podle jeho zápisek v deníku patřila cizincům, což vyplývá z jeho poznámek, že ve Vladikavkazu měl hotel za komisionáře Poláka mluvícího německy,³³⁵ v Mervu byl hotel s německým hostinským³³⁶ a v Buchaře byl vlastníkem hotelu Rus německého původu³³⁷. Ostatní hotely, o kterých se v deníku zmiňoval, měly většinou anglické, francouzské nebo německé názvy, např. hotel Sonder v Jerevanu,³³⁸ hotel Anglais v Teheránu,³³⁹ hotel d'Europe v Baku³⁴⁰ nebo hotel Metzler v Samarkandu.³⁴¹

Když nocoval mimo město, vybíral si k přenocování většinou budovy karavanserajů nebo chagarkanů, pokud byly k dispozici³⁴². Sven Hedin, který podnikl cestu do Persie několik let po Magnisovi, popisuje svůj dojem z karavanserajů takto: „*Kolem mohutné jeho budovy kupí se bídné, hliněné chatrče z dnešní doby. Jaký to rozdíl mezi důkladnou stavbou ze staré doby a mezi dnešními chýšemi! Nemůže býti lepšího dokladu o úpadku Persie. Všude setkáváme se s těmito památníky z doby rozkvětu, které podávají jasný důkaz o prozíravosti velikého šáha a o péči, s jakou sledoval rozvoj obchodu a dopravy ve své říši.*“³⁴³

Téměř všechny dal postavit za své vlády šáh Abbas Veliký (1587-1629),³⁴⁴ některé vznikly z podnětu jeho matky, která byla: [...] „*die ehersame alte Dame, die in ihrer Jugend durch undendlichen Liebreig sich hervorgetan hat ist trotz ihres nun 400jährigen Todes noch*

³³⁴ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 127.

³³⁵ Tamtéž, s. 6.

³³⁶ Tamtéž, s. 39.

³³⁷ Tamtéž, s. 51.

³³⁸ Tamtéž, s. 23.

³³⁹ Tamtéž, s. 17.

³⁴⁰ Tamtéž, s. 53.

³⁴¹ Tamtéž, s. 13.

³⁴² Tamtéž, např. s. 92.

³⁴³ HEDIN, Sven. *Po souši do Indie, Persie, Seistánem a Beludžistánem.* Praha, 1911. s. 125.

³⁴⁴ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 76.

so populär, dass Niemand ihren Namen weiss, sodern sie wird kurzweg, die Mutter des Schahs genannt und jeder weiss, von wem die Rede ist.“³⁴⁵ Šáh Abbas Veliký je dal ve své době vystavit k zabezpečení a usnadnění cesty do Malé Asie a Kavkazska a říká se jim dodnes po něm „Sáhabbasí.“

Byly vystavěny z trvanlivých pálených cihel,³⁴⁶ ale většina z nich byla už v době Magnisovy návštěvy Persie polorozpadlá,³⁴⁷ některé byly rozpadlé úplně a již se nevyužívaly.³⁴⁸ Karavanseraj byla zděná budova s portálem, se zděnými lávkami a s vrchním přístavkem, který měl altán a okna s okenicemi,³⁴⁹ a jak doplnil Magnis: „Die Karawan-Serail sind kurzweg die Häuser, wo die Karawanen unterkommen, also Gasthöfe. Sie liegen verteilt auf den Strassen und richten sich, wenn keine Dörfer da sind, nach dem Wasser. Bis nach 8 fersak, was ungefähr der längste Tagemarsch, findet man immer wieder ein Karawan-Serail. Sie gehören eigentlich Niemanden, es ist ein Kerl da angestellt, der für alles verantwortlich ist“³⁵⁰. V další Magnisově poznámce o karavanserajích se psal: „Sie sind alle im selben Styl, ein Reisenhof, ein grosses Eingangportal und an den Wänden erhöht, eine herumlaufende Gallerie, von der man durch Löcher ohne Türen in die Zimmer kommt, klein, gewölbt, schmutzig, schwarz verräuchert und kein Einrichtungsstück. Man nimmt soviel Zimmer wie man will und braucht nichts zu zahlen. Die Stallungen sind hinter den Zimmern und man kommt bei den Ecken des Hofes hinein.“³⁵¹

Karavanserajové pokoje měly většinou vlhké stěny, od čmoudu zčernalý strop a všechny stěny pokrývala plíseň.³⁵² Některé karavanseraje ani nebyly rozděleny na pokoje a místo nich tam byla jen slaměná rohož jako baldachýn.³⁵³

Oproti tomu chagarkany byly určeny jen pro chagarské jezdce, ale když v nich bylo místo, mohl se v nich ubytovat i cestující z distinkce. Pokoje v chagarkanech byly dost nekvalitní, poněvadž byly vystaveny z hlíny a neměly ani okna, ani dveře.

Další možností ubytování v podobné kvalitě jako karavanseraje a chagarkany byly domy indického telegrafu, které, jak napovídá jejich název, stojí v blízkosti telegrafu, který

³⁴⁵ Tamtéž, s. 78.

³⁴⁶ HEDIN, Sven. *Po souši do Indie, Persie, Seistánem a Beludžistánem*. Praha, 1911. s. 111.

³⁴⁷ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. např. s. 153.

³⁴⁸ Tamtéž, např. s. 142.

³⁴⁹ HEDIN, Sven. *Po souši do Indie, Persie, Seistánem a Beludžistánem*. Praha, 1911. s. 106.

³⁵⁰ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 76.

³⁵¹ Tamtéž, s. 76-77.

³⁵² HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 18.

³⁵³ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 49.

vedl z Anglie přes Berlín, Oděsu, skrz Černé moře, Tbilisi, Jerevan, Tabríz, Teherán, Šíráz, Bušír a odtud do Bombaje.³⁵⁴

Jen když nebylo zbytí, když jeho cesta vedla horskými krajinami nebo cestou nenarazil na žádný karavanseraj či jiné ubytovací zařízení, přespával Magnis pod širým nebem³⁵⁵. Ve stanu za svou cestu přespával nejméně často, protože ho s sebou neměl. Příležitost se mu naskytla jedině tehdy, když mu stan uvolnil nějaký člen kočovného kmene nebo dcera pouště.³⁵⁶

Celkově bych tedy zhodnotila ubytování v Persii jako nekvalitní, hotely se nacházely jen ve větších nebo velkých městech, mimo město byl člověk odkázán na většinou rozpadlé stavby plné špíny, které také nestály všude. I Magnis si ve svém deníku postěžoval, že příště si na cestu vezme stan,³⁵⁷ protože když se nenarazilo na obytný karavanseraj, muselo se přespat pod širým nebem, což za chladných perských nocí nemohlo být příjemné.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 76-77.

³⁵⁵ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. např. s. 129.

³⁵⁶ Tamtéž, např. s. 127.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 135.

9. Armáda Persie

Celková válečná síla Peršanů, nad níž měl rozhodující slovo ve jménu šáha velkovezír,³⁵⁸ měla čítat dle Magnisových poznámek 600 000 mužů pěchoty, 20 000 mužů jízdy a 5 000 mužů dělostřelectva, ale ve skutečnosti nedosahovala tohoto počtu ani přibližně.³⁵⁹ Vojsko tvořily dvě složky armády a to její pravidelná část, která se nazývala *nizam* a byla tvořena z usedlého muslimského obyvatelstva,³⁶⁰ a její nepravidelná část nazývaná se *redif*, kterou tvořili vojáci pocházející z kočovných kmenů.³⁶¹ Zákonem bylo dáno, že všechny kmeny, ať už usedlé nebo kočovné, musely postavit určitý počet vojáků, který se vypočítával v poměru k daním. Osvobozeny od této povinnosti byly jen arabské kmeny sídlící na jihu země. V zemi neexistovaly žádné předpisy týkající se schopností, tělesné zdatnosti ani věku nutných ke službě, a tak byli v perské armádě k vidění mladí chlapi, starci i mrzáci.³⁶²

Nizam používalo evropskou výstroj většinou podle rakouského vzoru, s výjimkou kozácké brigády, kterou tvořily dva jízdní oddíly po 400 mužích a jedna dělostřelecká baterie o šesti mužích. Kozácká brigáda³⁶³ byla tvořena podle vzoru ruského kozáctva a vedli ji ruští důstojníci.³⁶⁴ I placena byla z ruských peněz a bylo stanoveno, že její velitel a šest úředníků muselo být ruské národnosti.³⁶⁵

Pokus o zavedení povinné branné povinnosti byl učiněn už roku 1842, kdy byla prozkoumána všechna pole a poté rozdělena na dílce, jež se daly obdělávat jedním pluhem, a z každého tohoto dílce se měl odvést jeden voják do armády. Majitelé dílců v jednom kraji měli vystavět pluk, jemuž měl velet jeden z krajských statkářů nebo náčelník kočovníků.³⁶⁶ Ale tento systém se neuchytil a všeobecná branná povinnost byla zavedena až od července 1875, ale jen pro pravidelnou armádu. Vojenská služba měla trvat dvanáct let a počínala

³⁵⁸ POLAK, J. E., *Persien : Bericht*. Wien, 1873. s. 9.

³⁵⁹ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Graf Wilhelm Magnis : Vortrag über Persien gehalten 1897*. Rozdílný počet ale uvádí: [POLAK, J. E., *Persien : Bericht*. Wien, 1873. s. 8], který uvádí pouze 60 000 mužů.

³⁶⁰ Uседlé kmeny byly takové kmeny, které se na zimu odebíraly do svých vesnic a s počtem táhly jen v období léta, aby si našly pastviska pro dobytek. MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Graf Wilhelm Magnis : Vortrag über Persien gehalten 1897*.

³⁶¹ *Ottův slovník naučný : illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 535.

³⁶² MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Graf Wilhelm Magnis : Vortrag über Persien gehalten 1897*.

³⁶³ Kozácká brigáda vznikla v roce 1879 a vycvičil ji ruský plukovník Charakovski. Měla sloužit jako osobní stráž tehdejšího šáha, Náséro-d-Dína, a tato funkce ji už zůstala. MUSIL, Alois. *Země Arijců : nový Iran : nový Afganistan*. Praha, 1936. s. 79.

³⁶⁴ *Ottův slovník naučný : illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 535.

³⁶⁵ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Graf Wilhelm Magnis : Vortrag über Persien gehalten 1897*.

³⁶⁶ MUSIL, Alois. *Země Arijců : nový Iran : nový Afganistan*. Praha : Melantrich, 1936. s. 79.

dvacátým rokem vojákovým. Ale skutečnost byla opět o dost odlišnější, protože sbory tvořily většinou branci z bojových neperských kmenů a jejich služba trvala pouze 1/2 - 2 roky v době míru a neomezenou dobu v době války. K roku 1900 mělo nizam tvořit 79 pěších praporů po 600-800 mužích, 23 praporů polního dělostřelectva po 2-3 bateriích se 4-8 děly a 200-400 muži, a 1 prapor zákopníků o 500 mužích. Ve skutečnosti ale bylo k tomuto roku ve zbrani jen 24 500 mužů pravidelné armády a její jádro tvořili branci přicházející z kočovných kmenů. Ani redif nepostavil zákonem daný počet a místo 60 000 mužů jízdy jich bylo napočítáno k roku 1900 jen 12 130³⁶⁷.

Perskou armádu tvořily také oddíly jízdní milice, která se rozdělovala na dvě části. Jednu tvořili vojáci z usedlých kmenů, měla čítat 25 tisíc mužů a rozpadala se do asi 80 malých oddílů. Druhá část byla složena z vojáků rekrutujících se z kočovných kmenů, ale tato část byla o dost méně spolehlivá a často byla v revoltě proti šáhovi. Do armády se započítávala také čtyřtisícová osobní stráž šáhova, která stejně jako pocházela z kmene Kadžárů. Také významné perské osobnosti, zahraniční velvyslanci a konsulové měli svou tělesnou stráž, která se nazývala Gutams, byla tvořena z otroků nebo služebníků a sloužila v Persii také jako policejní sbor, který dohlížel na bezpečnost karavanních cest. Přitom i oni z příkazu svých pánů někdy loupili a přepadávali karavany. Jejich počet a výzbroj závisela na postavení a moci jejich pána.³⁶⁸

Nepravidelné sbory, redif, byly povolávány hlavou svého kmene, který byl současně také jejich velitelem. Tvořily je především oddíly jízdy, které se samy nejen vyzbrojovaly, ale i vybavovaly a sestavovaly. Žold obdržely tyto sbory pouze v případě jejich povolání do služby.³⁶⁹

Během nepřítomnosti šáha byly vojenské jednotky koncentrovány ve větších městech, přičemž v Teheránu sídlilo 11 pluků a v ostatních větších městech bylo po 6 plucích. Jeden pluk netvořilo více než 600-700 mužů a jejich počet byl ještě svévolnými dovolenými snižován.³⁷⁰

Vyzbrojení a vystrojení celé perské armády bylo v dezolátním stavu, i když v teheránských skladech a zbrojnicích leželo tisíce bojeschopných zbraní. Tyto ale sloužily pouze k přehlídkám a skladovaly se pro možnou potřebu v případě válečného konfliktu.³⁷¹

³⁶⁷ *Ottův slovník naučný : illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 535.

³⁶⁸ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Graf Wilhelm Magnis : Vortrag über Persien gehalten 1897*.

³⁶⁹ POLAK, J. E., *Persien : Bericht*. Wien, 1873. s. 8.

³⁷⁰ Tamtéž.

³⁷¹ Tamtéž, s. 9.

Leželo tam zhruba 50 000 pušek werndlovek,³⁷² 74 děl systému a materiálu Uchatuiusova,³⁷³ a to 40 děl 7 cm kalibru, 16 děl 18 cm kalibru a 18 děl 9 cm kalibru, dále pak 500-600 lehkých děl s malou zásobou střeliva, z nichž 300 děl bylo velbloudího typu.

Zcela nedostačující byl stav perského válečného loďstva. K roku 1900 měla Persie pouze dvě válečné lodě, které byly roku 1885 v Bremerhavenu přestaveny z námořního parníku Persepolis se 450 koňskými silami a 4 děly, a říční lodi Suza na řece Kárúnu s 30 koňskými silami.³⁷⁴

Ve zchátralém stavu se nacházely také pevnosti, hradby byly postaveny jako téměř všechno v Persii z hlíny a z věží se dalo střílet pouze z 8 librových děl. Tyto pevnosti nemohly perské říši poskytnout vůbec žádnou bezpečnost a jediným přirozeným obranným územím Persie byla poušť, která alespoň trochu mohla brzdit invaze. Ale i tato překážka byla v průběhu století překonána vyspělou moderní technikou.³⁷⁵

Také technických jednotek bylo v perské armádě pomálu. Teprve v 60. letech bylo 300 artileristů vyškoleny generálem Gasteigerem Khanem, rodilým Tyrolem, a byli pak úspěšně použiti jako pionýři. K dalšímu rozvoji perského vojenství měla přispět v Teheránu roku 1850 zřízená vojenská akademie, kde se učila matematika, fyzika, mechanika, historie, geografie, taktika a také anglický a francouzský jazyk. Ale absolventi této akademie neměli povinný vstup do armády, takže do ní nevstupovali a obraceli se k výhodnějším pracovním pozicím – nejčastěji se dávali na diplomatickou dráhu. Kvůli tomu byla vzdělanost v armádě, i na nejvyšších pozicích, takřka nulová.³⁷⁶

K modernizaci perského vojenství přispěl v 19. století také Čech, bývalý voják rakouské armády, který do Persie přijel roku 1851 s úkolem zreformovat nepřehlednou a nedostatečně vybavenou perskou armádu a také její vojenskou techniku. Persii opouštěl roku 1859 s perskou generálskou hodností a s tím, že pro její armádu už nemůže více udělat.³⁷⁷

Důstojníci až ke kapitánům byli voleni generály a ti získávali své pozice díky šáhovi. Generálské pozice se rozdělovaly do tří tříd – první z nich představovali sertipové, kterých se volil jen jeden pluk, druzí byli mirpendšové, kterých bylo pět pluků a poslední byli

³⁷² Werndlovky, které vynalezl Joseph Werndl (1831-1889, generální ředitel rakouské společnosti pro vyrábění zbraní), byly novým typem zadovek. V roce 1868 byly zavedeny u rakouské pěchoty. *Ottův slovník naučný : illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 27. díl. Praha, 1907. s. 191.

³⁷³ Vynálezcem „Uchatiova materiálu“ jímž byl ocelovitý bronz, byl baron a polní podmaršálek Franz Uchatius (1811-1881). Z tohoto materiálu se vyráběly hlavně děl. *Ottův slovník naučný : illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 26. díl. Praha, 1907. s. 139.

³⁷⁴ *Ottův slovník naučný : illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 535-536.

³⁷⁵ POLAK, J. E., *Persien : Bericht*. Wien, 1873. s. 9.

³⁷⁶ Tamtéž.

³⁷⁷ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*. 1. díl. Praha, 1961. s. 351-356.

mirtomanové, jichž se stavělo deset pluků. Velitelské pozice ale byly většinou spíše než tímto volebním způsobem rozprodávány nebo věnovány oblíbencům. Tak se perskými důstojníky a generály stali například Knábové z dobrých rodin nebo potomci kmenových vůdců. Do armády vstupovali hned na velitelská nebo rovnou generálská místa, kterých mohli nabýt již dříve dědictvím.

Pevný žold platil jen pro vyšší pozice až po poručíky. Generálové byli oceňováni ročně 1000 *tomany*, vrchní velitelé získávali 500 *tomanů*, majoři 200 *tomanů*, kapitáni 100 *tomanů* a poručíci po 20 *tomanech*. Nižší pozice dostávali ze žoldu většinou jen potravinové zásoby, které dodávaly jejich kmenové obce. Část žoldu, jenž činil většinou od 7 *tomanů* ročně, si rozebrali vyšší velitelé a podíl šel i státu. I vyšší pozice odváděli podíl ze svého žoldu vládě, bylo to 20 % z vyplácené částky v případě míru a 10 % v případě, že byli nasazeni do pole.³⁷⁸

Vilém Magnis si při své návštěvě Teheránu a obeznamování se s perským vojenstvím navíc poznamenal zvláštnost, že obyvatelé a zvláště vojáci napadali v ulicích Evropany. *...besonders beliebt ist es mit Eiern oder toten Katzen nach ihnen zu schmeissen. Bei einem Spazierritt mit unserne Gesandten nach einem Schlosse vom Schah instultierte uns der Posten, der Gesandte liess ihn sofort durch seine Gutams verahuen. Der wachjabende Lautnant kam herbei, haute dem Posten auch noch Einige herunter, und entschuldigte sich nachher sehr beim Gesandten.*³⁷⁹ Magnise toto jednání samozřejmě překvapilo, ale z jeho poznámky, že obyvatelé a vojáci v ulicích napadali Evropany lze soudit, že jeho zážitek nebyl ojedinělý a setkali se s tím i jiní evropští cestovatelé, i když zmínku o tom jsem už nikde nenašla.

³⁷⁸ POLAK, J. E. *Persien : Bericht*. Wien, 1873. s. 9.

³⁷⁹ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Graf Wilhelm Magnis : Vortrag über Persien gehalten 1897.*

10. Vnitrozemské cesty a dopravní prostředky

Omezená byla perská vybavenost, i co se týkalo dopravy, dopravních cest a přepravních prostředků. To byly její zvláště slabá místa, protože byl kvůli tomu brzděn vnitřní i zahraniční obchod a snižoval se obrat.³⁸⁰ Většina tras, včetně hlavních dopravních linií, se nacházela v neutěšeném a v mnoha případech i nebezpečném stavu, a ve stejně špatném stavu byly i dopravní prostředky, které po těchto cestách jezdily.

V minulosti, hlavně v době vlády šáha Abbase I. Velikého, bylo vystaveno četné množství cest, které byly postaveny tak pečlivě, že i přes zanedbávání ze strany následujících panovníků a dynastií, některé z nich v dobrém stavu přetrvaly století. Šáh Abbas³⁸¹ nejen stavěl nové silnice, u nichž nechával zbudovat zájezdní hostince a skladiště, ale i opravoval cesty, kterými již byla Persie protkána z dřívějších dob. Naproti tomu kadžárovská dynastie si s výstavbou a opravou téměř ničeho, natožpak silnic, hlavu nelámala,³⁸² a cesty jen dále chátraly. Za jejího působení se podařilo prosadit jen pár projektů výstavby železnic a bylo zabezpečeno spojení s hlavními ruskými městy a iráckým Bagdádem³⁸³. Celkově shrnuto ale přispěla tato dynastie ke zlepšení úrovně perské dopravy jen velmi málo a vesměs zůstaly všechny komunikační prostředky ve stejně ubohém stavu, v jakém je Kadžárovci našli na začátku svého vládnutí v Persii.

Většina perských dopravních cest byla přirozenými karavanními cestami, z nichž některé byly silně závislé na počasí. Aby se po těchto cestách jezdilo alespoň trochu lépe, byly v horských soutěskách a na přechodech vodních toků zbudovány mosty, které ale byly pouze dřevěné a velmi zchátralé.³⁸⁴ Uměle vystavěných cest, po nichž mohly jezdit i povozy, bylo velmi nepatrné množství, a tak se většinou doprava odbývala na hřbetech koní, mul a velbloudů. Ženy a slabší lidé mohli být přepravováni také v tzv. palankinech, což byly mulou nošená nosítka. Tyto nosítka se mohly využívat i k přenášení nemocných. Ženy navíc mohly být nošeny v párových koších, které umožňovaly přepravit dvě ženy najednou.³⁸⁵

Hlavních cest, ať už karavanních, tak i těch vhodných k dopravě povozy, bylo v Persii asi dvě desítky. Nejdůležitější z nich vedla z Trapezuntu, procházela Tabrízem a Teheránem a vedla dál na východ až do Mešedu. Tato tzv. císařská silnice byla jednou z nejstarších

³⁸⁰ *Ottův slovník naučný : ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 533.

³⁸¹ Viz citace 87

³⁸² Ale abych na tuto vládnoucí dynastii nevrhala jen špatné světlo, chtěla bych upřesnit, že jejich případné snahy o výstavby a modernizaci byly bržděny všeobecným odporem obyvatelstva proti změnám a reformám. Takže laxní přístup Kadžárů nebyl jen odrazem jejich nedostatečného zájmu nebo pohodlnosti.

³⁸³ MUSIL, Alois. *Země Arijců : nový Iran : nový Afganistan*. Praha, 1936. s. 64-65.

³⁸⁴ *Ottův slovník naučný : ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 533.

³⁸⁵ POLAK, J. E., *Persien : Bericht*. Wien, 1873. s. 10.

perských cest a byla hojně využívána, protože spojovala střed Asie a Čínu s asijským západem a evropským východem.³⁸⁶ Další důležitou a zároveň velmi starou cestou, kterou ve své přednášce zmiňoval i Vilém Magnis, byla trasa Bender Bušir – Teherán. Tato cesta byla poměrně dost nebezpečná, protože hned za přístavem Bušir se přicházelo do horských soutěsek, kde řádily a s oblibou přepadávaly karavany loupežné lurské kmeny. Cesta vedla přes významná perská města, jako byl Šíráz, hlavní obchodní středisko jižní Persie, a Isfahán, který byl před Teheránem hlavním městem perské říše.³⁸⁷ Magnis se ve svých zápiscích zmínil ještě o cestě vedoucí z Balúčistánu přes Kuhak Nampu, a potom o velmi důležité obchodní cestě, která ale byla pro Evropany nepřístupná a vedla z Heratu až do Afghanistanu. Poslední cesty, které si poznamenal, byly cesty důležité pro Rusy. Byla to hornatá cesta jdoucí z Jerevanu do Tabrízu a cesta pro Rusy úplně nejdůležitější – z turkmenského města Ašahabat, ze kterého vedla transkaspická železnice do Mešedu.³⁸⁸

Karavanová doprava se uskutečňovala většinou přes noc, v časných ranních hodinách se dosáhlo stanice, ve které se přečkal den, a v noci se opět pokračovalo v cestě, což si Magnis poznamenal i ve svém deníku³⁸⁹. Ve stanicích při hlavních cestách se nacházely ubytovny – karavanseraje, u nichž byly často přistaveny cisterny, ve kterých ale byla voda tak znečištěná, že mohla být využívána jen jako užitková.

Krom karavan se dalo na hlavních dopravních liniích využít i cestování poštovními povozy. Když si člověk vybral cestování s poštou, musel si najmout poslíčka, který ho na cestě vedl a byl zároveň nosičem lehčích zavazadel.³⁹⁰ I Magnis měl s tímto typem cestování svou zkušenost, a to např. když jel na začátku své cesty z Vladikavkazu do Tbilisi³⁹¹. Magnis poštovní povoz označoval jako telegu, někteří jiní cestovatelé³⁹² se zmiňovali o dopravním prostředku, který popisem odpovídal Magnisově teleze, jako o furgonu.³⁹³ Pro cestování

³⁸⁶ HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 96.

³⁸⁷ Tamtéž, s. 98.

³⁸⁸ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Graf Wilhelm Magnis : Vortrag über Persien gehalten 1897*.

³⁸⁹ Magnis ale oproti tomu cestoval spíše přes den. MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 89.

³⁹⁰ POLAK, J. E. *Persien : Bericht*. Wien, 1873. s. 11.

³⁹¹ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 7-10.

³⁹² např. HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 81, Ross s. 118.

³⁹³ Furgon byl stejný nebo velmi podobný dopravní prostředek jako telega. Byl to jednoduchý povoz, který měl místo sedadel napnuté provazy pokryté senem. HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 31.

s poštou byly u cesty k dispozici poštovní stanice, které se nacházely ve vzdálenosti 4-6 *parasangů* od sebe.³⁹⁴

Většina těchto hlavních dopravních tras byla o dost delší, než 100 km a cesta po nich zabrala cestovatelům desítky dnů³⁹⁵. Naštěstí na některých hlavních silnicích byli cestovatelé chráněni tzv. Schapar hlídkami, což byly jezdecké hlídky, které zavedl již král Kýros³⁹⁶ (panoval v letech 559-530 př. n. l.) pocházející z dynastie Achajmenovců (vládla Persii mezi lety 670-330 př. n. l.).³⁹⁷

Naštěstí se ale lidé v Persii nemuseli spoléhat jen na karavanní a poštovní přepravu, ale mohli využívat také železnice. I když ta pro neustálé soupeření Velké Británie a Ruska o moc v Persii setrvala dlouhou dobu v plenkách³⁹⁸ a v období, kdy Magnis podnikl svou cestu do Persie, existovalo jen pár kilometrů dráhy. Vzrůst výstavby železnic zaznamenala Persie až v období během a po první světové válce.

Významnější z tohoto nepatrného počtu železnic byla trať z Mahmudabádu do Amolu, která měřila 19 kilometrů, a dráha o délce 18 kilometrů začínající v Teheránu a vedoucí do význačného poutního místa Šáh-Abd-ul-Azim. Hodně důležitá také byla Zakaspická dráha³⁹⁹.

Magnis ve své přednášce ještě zmínil, že se Angličané snažili o postavení dráhy, která by začínala v Balúčistánu a vedla by dál přes Kerman a Isfahán a končila by v Bagdádu. Bohužel ale jejich nápad brzdili Rusové, kteří měli významný vliv na šáha a protože si nepřáli zvýšení moci Velké Británie na perském území, podařilo se jim přesvědčit šáha k tomu, aby anglický návrh zamítl.⁴⁰⁰

Posledním a nejméně rozvinutým způsobem dopravy byla přeprava lidí a zavazadel po vodě. Vody omývající Persii byly rozděleny do sfér vlivu Ruska a Velké Británie,⁴⁰¹ a i lodě je brázdící byly většinou zahraniční, protože samotná Persie vlastnila jen velmi málo lodí.⁴⁰² I

³⁹⁴ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. s. 61.

³⁹⁵ HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 96-102.

³⁹⁶ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Graf Wilhelm Magnis : Vortrag über Persien gehalten 1897*.

³⁹⁷ AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : říše ducha – od Zarathuštry po současnost*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2. s. 305.

³⁹⁸ HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 92.

³⁹⁹ *Ottův slovník naučný : illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 533.

⁴⁰⁰ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Graf Wilhelm Magnis : Vortrag über Persien gehalten 1897*, srov. např. GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. Praha, 1999. ISBN 80-7184-599-X. s. 356-357.

⁴⁰¹ HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 94.

⁴⁰² MUSIL, Alois. *Země Arijců : nový Írán : nový Afganistan*. Praha, 1936. s. 64-65.

přesto měla Persie několik významných přístavů, z nichž nejdůležitější byl Mohamerah a další neméně známé přístavy byly např. Bender Bušher nebo Bender Abbas.⁴⁰³

Do vodní dopravy samozřejmě spadala i doprava říční, ale ani ta neměla v Persii zvláštní zastoupení, protože země měla jen velice málo velkých a splavných řek. Za zmínku stálo snad jen společné ústí řek Eufrat a Tigris, které se nazývalo Šat-el-Arab, a po kterém se mohly plavit i velké námořní lodě. Pro lodě s menším ponorem a malé nákladní lodě se ještě daly využít řeky Karun, Aras a Atrek, toky dalších řek už pro lodě splavné nebyly a tak nemohly hrát žádnou roli v perské říční dopravě a přispět k jejímu rozvoji.⁴⁰⁴

Vilém Magnis využíval hlavně cestování s karavanou,⁴⁰⁵ jak jsem již psala výše, poštovním povozem jel pouze párkrát, ale často se přibližoval svému cíli vlakem,⁴⁰⁶ a i jeho cesta začínala jízdou ve vlaku, kterým jel až do ukrajinského Kyjeva. Několikrát se i plavil na lodi, hlavně pokud to byl nejrychlejší způsob dopravy nebo musel-li překonat nějakou větší vodní plochu. Převážně parníkem absolvoval nakonec i cestu domů.

Přesto, na jaké úrovni se nacházela perská doprava, si Magnis málokdy ve svém deníku stěžoval a po pochopitelných počátečních překvapeních a únavě zvládal svou perskou cestu bez větších problémů. Co ho spíš obtěžovalo, byl lhostejný přístup Peršanů k dodržování termínů vyjetí nebo vyplutí, protože pro ně zpoždění neznamenal žádný problém hodný ke změně postoje.⁴⁰⁷

⁴⁰³ Bender znamenalo v překladu přístav. HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce*. Praha, 1927. s. 94.

⁴⁰⁴ Tamtéž.

⁴⁰⁵ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. např. s. 66.

⁴⁰⁶ Tamtéž, např. s. 28.

⁴⁰⁷ Tamtéž, s. 43-44.

11. Telegraf a dopisy

V době Magnisovy cesty fungoval v Persii telegraf již přes třicet let, od roku 1864. Velká Británie se v roce 1863 domluvila s Osmanskou říší na výstavbě telegrafní sítě vedoucí z Cařihradu do Bagdádu a odtud v prodloužení až na perské hranice. Pak již zbývalo jen domluvit se s perskou vládou o dovození vést telegrafní dráty i přes její území, což nebyl žádný problém, a vznikla tak linka, která vedla na Kirmanšáh, Hamadán, Teherán a odtud do Bušíru, kde se napojovala na telegrafní spojení do Indie. O pár let později byla tato linka prodloužena z Bušíru do Džasku a Karáci.

Britským nápadem se nechali inspirovat Rusové, kteří v roce 1870 vystavěli vlastní trať z Alexandrovska, přes Tbilisi a Tabríz, až do hlavního města perské říše, Teheránu. Telegrafní síť, kterou spravovali většinou angličtí úředníci, se ukázala jako velmi dobrý nápad a posléze již existovaly odbočky do všech významných perských měst.⁴⁰⁸

K roku 1901, takže jen pár let po Magnisově výpravě, měřila telegrafní síť v Persii 7 700 km a na území Persie se nacházelo 104 telegrafních stanic.⁴⁰⁹ Telegraf byla velmi spolehlivá a pravidelná služba s dostupnou cenou, např. depeše o 20 slovech poslaná z Vídně do Teheránu vyšla na 11 fl. rakouské měny.

O dost horší to bylo s posíláním a dostáváním dopisů, protože v Persii nebyla žádná pravidelná pošta. Dopisy z Evropy byly vedeny přes Tbilisi a Trapezunt, odkud skoro každý týden vyjížděli zahraniční kurýři. Nejrychlejší z nich byli angličtí, kterým cesta z Trapezuntu do Teheránu trvala 10-12 dní, takže dopis mohl dorazit do 20 dnů, pokud nedošlo k žádnému zpoždění.

Prostřednictvím kurýrní pošty se mohly posílat nejen dopisy, ale také malé zásilky, velké byly vráceny zpět, aby nebrzdily rychlost kurýra.⁴¹⁰ I tak trvalo doručení dopisu bezmála 3 týdny a to se nemohlo v nejmenším rovnat rychlosti telegramů. A tak jedinou výhodou, která dopisům zůstala oproti telegramům, byla jejich neomezená délka.

Nesnaze s doručováním dopisů promítl Vilém Magnis i ve svých cestopisných zápiscích. Podle nich lze soudit, že jak psaní, tak dostávání dopisů a čekání na ně, vyžadovalo spoustu plánování a trpělivosti.⁴¹¹ Neustále musel psát své matce, jíž své cestopisné dopisy adresoval, kam mu má poslat další psaní, protože v méně významných městech byla pošta

⁴⁰⁸ MUSIL, Alois. *Země Arijců : nový Iran : nový Afganistan*. Praha, 1936. s. 68.

⁴⁰⁹ *Ottův slovník naučný : illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. 19. díl. Praha, 1902. s. 533.

⁴¹⁰ POLAK, J. E., *Persien : Bericht*. Wien, 1873. s. 12.

⁴¹¹ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*. např. s. 17, 34, 111, ad.

velmi pomalá.⁴¹² Tak se často stávalo, že byl delší čas beze zpráv a ve větším městě pak našel několik dopisů najednou.⁴¹³ Sám byl navíc závislý na dnech, ve kterých chodila pošta, takže někdy na poštovní den musel počkat⁴¹⁴ a někdy zase psaní odbýt,⁴¹⁵ aby tento den nepropásl.

⁴¹² MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 17.

⁴¹³ Tamtéž, s. 37.

⁴¹⁴ Tamtéž, s. 111.

⁴¹⁵ Tamtéž, např. s. 99.

12. Závěr

Magnisův deník i přednáška jsou velmi cenným pramenem pro seznámení se s Persií a životem v ní na sklonku 19. století. Nejen proto, že Persie tehdy nebyla zrovna vyhledávanou zemí k navštívení, v důsledku čehož české knihovny skrývají nevelké množství cestopisné literatury o kadžárovské Persii. Ale hlavně proto, že jeho poznámky představují i velmi hodnotný exkurz o životě šlechtice na cestách na prahu moderní doby.

Ale vyvstává zde otázka, proč šlechtic jeho postavení, byl pruským majorem v záloze, takovou cestu podnikal. V průběhu zpracovávání jeho zápisků mě napadlo několik možností, které jsem postupně vyvracela. První moje domněnka byla, že jeho cesta měla nějakou souvislost s jeho vojenskou hodností, jelikož jsem nejprve četla jeho přednášku, ve které se více věnoval perské armádě. Ale jelikož v deníku již věnuje armádě jen nepatrnou zmínku, a ani si nezapsal, že by v Persii něco vyjednával nebo se něco přiučil, brzy jsem od této myšlenky upustila. Další možností bylo, že předmět jeho cesty byl lékařský, protože se v deníku zmiňuje, že za ním lidé chodili jako za lékařem.⁴¹⁶ Ale i to jsem zamítla, protože si myslím, že ho perští lidé za lékaře pouze považovali, protože s sebou vozil léky a dokázal nebo se pokoušel ošetřit.⁴¹⁷ Navíc se ani nikde v literatuře ani archivních pramenech nezmiňuje, že by měl lékařské vzdělání. Třetím důvodem, se kterým se ztotožňuji, byla jen Magnisova touha po poznání cizí země. Čemuž napovídá jeho zájem o památky, obyvatelstvo, přírodu, cestování, zvláštnosti Persie aj. Celá jeho cesta má jakoby poznávací charakter, protože navštěvuje větší a něčím známá a zajímavá města, a na rozdíl např. od Svena Hedina, který se pokoušel přejít přes Persii těmi nejneshůdnějšími cestami, se vůbec nezmiňuje, že by měl v Persii nějaké konkrétní úmysly. Mojí domněnku podporuje také to, že v Rodinném archivu Magnisů se nachází víc jeho zápisků z cest, např. podnikl cestu do Mongolska.

Jeho deník považuji za velmi zajímavý a přínosný zdroj informací k poznání Persie 2. poloviny 19. st., a rovněž cestovatelství členů šlechtických rodů v téže době.

⁴¹⁶ MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.* s. 130.

⁴¹⁷Tamtéž, s. 150-151.

13. Bibliografie

Archivní prameny:

MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896.*

MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Graf Wilhelm Magnis : Vortrag über Persien gehalten 1897.*

Publikované prameny:

BIRD, Isabella. L. *Journeys in Persia and Kurdistan.* 1. díl. London, 1891.

HEDIN, Sven. *Po souši do Indie, Persie, Seistánem a Beludžistánem.* Praha, 1911.

HŘÍBEK, Josef. *V říši lva a slunce.* Praha, 1927.

ROSS, Colin. *Der Weg nach Osten : Reise durch Russland, Ukraine, Transkaukasien, Persien, Buchara und Turkestan.* Leipzig, 1924.

POLAK, J. E. *Persien : Bericht.* Wien, 1873.

Literatura:

AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : říše ducha - od Zarathuštry po současnost.* Praha, 2009. ISBN 978-80-7106-994-2.

BRENTJES, Burchard. *Arménie : tři tisíce let dějin a kultury.* Praha, 1976.

BOROVÍČKA, Michael, *Velké dějiny zemí Koruny české.* sv. 2. Cestovatelství. Praha, 2010. 978-80-7432-033-0.

CVRKAL, Zdeněk. *Írán.* Praha, 2007. ISBN 978-80-7277-337-4.

ČERNÝ, Jan. *Írán – země, kam se nejezdí.* Jihlava, 1998. 80-238-3868-7.

DENNY, Frederick M. *Islám : a muslimská obec.* Praha, 2003. ISBN 80-7260-088-5.

GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí.* Praha, 1999. ISBN 80-7184-599-X.

HUBINGER, Václav. *Encyklopedie diplomacie.* Praha, 2006. ISBN 80-7277-296-1

JOHNSTONE, Sarah - BLOOM, Greg. *Ukrajina.* Praha, 2009. ISBN 978-80-7352-951-2.

KAPPELER, Andreas. *Russland als Vielvölkerreich: Entstehung, Geschichte, Zerfall.* Mnichov, 1992. ISBN 3-406-36472-1.

KOŘENSKÝ, Josef. *Asie : kulturní obrázky z asijského jihu a západu : Malajsko, Cejlon, Indie, Persie, Palestina, Arabie, Mesopotamie, Armenie, Malá Asie*. Praha, 1922.

KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*. 1. díl. Praha, 1961.

KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*. 2. díl. Praha, 1961.

MAŠEK, Petr. *Modrá krev*. Praha, 1999. 2. vyd. ISBN 80-204-0760-X.

MARTÍNEK, Jiří - .MARTÍNEK, Miloslav *Kdo byl kdo : naši cestovatelé a geografové*. Praha, 1998. ISBN 80-85983-50-8.

MORDOVEC, Danylo Lukyč. *Na Ararat : obrázky s cest po Zakavkazsku i Arménii*. Praha, 1892.

MUSIL, Alois. *Země Arijců : nový Iran : nový Afganistan*. Praha, 1936.

MŽYKOVÁ, Marie. *Šlechta ve službách diplomacie : Itálie, Turecko, Rusko, Švédsko*. Praha, 2001. ISBN 80-86345-16-5.

Ottův slovník naučný : illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 19. díl. Praha, 1902.

Ottův slovník naučný : illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 26. díl. Praha, 1907.

Ottův slovník naučný : illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. 27. díl. Praha, 1907.

POUZAR, Vladimír, et al. *Almanach českých šlechtických a rytířských rodů*. Praha, 2003. ISBN 80-85955-25-3.

ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha, 2005. ISBN 80-86493-18-0.

ŠAGINJAN, Vagaršak. *Dějiny Arménie : od počátku až do roku 2000*. Praha, 2001. ISBN 80-246-0196-6.

ŤURIKOV, Vladimír. *Buchara*. Moskva, 1985.

VLČEK, Radomír. Ruská expanze do střední Asie a její vyvrcholení v 19. století. In *Slovanský přehled*. Praha, 2001, č. 3, s. 257-268. ISSN 0037-6922.

VRBA, Josef. *Stará Persie - nový Írán : studie o hospodářských poměrech*. Praha, 1939.

Internetové zdroje:

Max und Moritz. [online]. [cit. 2010-06-25].<http://de.wikipedia.org/wiki/Max_und_Moritz>.

Telega, [online]. [cit. 2010-06-25].URL: < <http://en.wikipedia.org/wiki/Telega>>.

Hormus [online]. [cit. 2010-06-25]. URL: < <http://de.wikipedia.org/wiki/Hormus>>.

Azerbajjan [online]. [cit. 2010-06-25]. URL: < <http://en.wikipedia.org/wiki/Azerbajjan>>.

14. Das Resümee

Das Thema von dieser Bakkalaurarbeit ist die Reise von Graff Wilhelm Magnis nach Persien in Jahre 1895-1896. Als die Hauptquelle der Auskünfte war das Tagesbuch und Vortrage in 1897, die die seine Reise beschreiben. Die beiden Quellen sind im Mährischen Landesarchiv in Brno im Fond vom Magnis Familienarchiv eingelagert. Die anderen Informationsquellen waren derzeitige Reiseberichten und Resümeearbeiten über Persien. Das Ziel war diese Quellen durchzustudieren und zu interpretieren.

Der Text teilt sich in zwei Partikeln. Die Erste besteht aus Kapiteln, die den Ablauf der Reise nach von ihm besuchten Hauptstadt beschreibt. Die Andere setzt die Magnisreise in den historischen Kontext. Die enhält die Kapitel über entwicklung des Reisen in 19 Jahrhundert, über die tschechischen Reisen nach Persien und böhmisch-persischen Verhältnisse.

Die folgende Kapitel handelt über Persien in 19. Jahrhundert, über russische Expansion in Mittelasien und es werden da auch die anderen Staaten beschrieben , die Magnis durchgereist hatte. Zum Schluss orinetiert sich die Arbeit an die Themen, den sich Magnis in seinem Tagesbuch am meisten gewidmet hatte. Weiter stebt man zu erklären, warum Magnis diese Reise eigentlich unternommen hatte und kommt man zum Schluss , dass er dahin nur als der Reisende und sehnsüchtig nach der Erkennung des anderen fremden Landes gafahren ist.

Magnis Tagesbuch und Vortrage darstellt bedeutende Quelle der Informationen über Persien und das Reisen in 19 Jahrhundert.

15. Seznam příloh

Příloha č. 1. Itinerář Magnisovy cesty

Příloha č. 2 Dopis plukovníka Wilsona hraběnce Magnisové

Příloha č. 1 Itinerář Magnisovy cesty

Datum	Místo
17. 8. 1895	Kyjev
20. 8.	Rostov
22. 8.	Vladikavkaz
	Kusbeck
- 31. 8.	Tbilisi
31. 8.	Akstafa
1. 9.	Deslihan
1. 9. – 4. 9.	Jerevan
3. 9.	Ečmiadzin
5. 9.	Akstafa
6. 9. – 9. 9.	Baku
10. 9.	Usum Ada
11. 9. – 13. 9.	Merv
13. 9.	Biram Ali
14. 9. – 16. 9.	Charzui
23. 9.	Petro-Alexandrohs
24. 9.	Urgentsch
25. 9. – 28. 9.	Chiva
26. 9.	Admeihid
28. 9.	Hasar Asp
30. 9.	Dagan
1. 10.	Kabakla
3. 10.	Charzui
4. 10.	Nová Buchara
5. 10. – 7. 10.	Stará Buchara
7. 10.	Nová Buchara
8. 10. – 10. 10.	Samarkand
13. 10.	Usum Ada
14. 10. – 15. 10.	Baku
17. 10.	Enzeli
18. 10.	Piri-bazar
18.10. – 19. 10.	Neschl?
19. 10.	Rustenabat
20. 10.	Peschnar
21. 10. – 22. 10.	Kazvín
23. 10. – 10. 11.	Teherán
	Kale Sebsi
19. 11.	Teherán
19. 11.	Kum
22. 11. – 24. 11.	Kaschan
25. 11.	Soh
26. 11.	Murschakas
27. 11.	Gas
28. 11. – 3. 12.	Isfahán
3. 12.	Gawas

3. 12.	Gelumnabas
4. 12.	Sietsi
5. 12.	Kupha
6. 12.	Dorge Tudesch
7. 12.	Bambis
7. 12.	Nar Gumbas
8. 12.	Chaka
9. 12.	Schafta
10. 12.	Abaibat (Maibat)
10. 12.	Himatabat
11. 12. – 17. 12.	Jezd
17. 12.	Gasjezd
18. 12.	Senadin
19. 12.	Karmanšáh
20. 12.	Chemsah
22. 12.	Beas
23. 12.	Kuška
24. 12.	Baranabat
26. 12.	Bagin
26. 12.	Kerman
15. 1. 1896	Mahun
17. 1.	Hamaka
18. 1.	Ragir
20. 1.	Dacharzin
21. 1.	Bidare
22. 1. – 24. 1.	Bam
24. 1.	Wadkilabant
25. 1.	Azziabat
25. 1.	Faras
27. 1.	Alibat
28. 1.	Kuschan
28. 1.	Nigar
29. 1.	Doramge
1. 2.	Dah mir
3. 2.	Lišaban
4. 2.	Kamun
6. 2.	Rutkerna-Donwo
8. 2.	Kuschka
10. 2. – 14. 2.	Bender Abbas
12. 2.	Hormus
14. 2.	Chonsor
15. 2.	Gatschin
19. 2.	Aodo
20. 2.	Chansur
21. 2.	Auwe
21. 2.	Hormut
22. 2.	Lar
25. 2.	Daku

26. 2.	Biris
26. 2.	Banares
27. 2.	Juin
28. 2.	Chachtek
29. 2. – 2. 3.	Jahun
3. 3.	Babenar
6. 3.	Šíráz
	Persepolis
14. 3.	Kaniziani
16. 3.	Kazrun
17. 3.	Krnehtarhte
18. 3.	Bonarjooon
19. 3.	Buschir
23. 3.	Barein
25. 3.	Bender Abbas
	Maskat
	Yask
	Guandar
29. 3.	Karáčí
2. 4. – 11. 4.	Bombaj
	Aden
23. 4.	Brindisi
	Ankona
	Benátky
	Vídeň
27. 4.	Eckersdorf

Příloha č. 2 Edice pramene

Dopis plukovníka Wilsona adresovaný hraběnce Magnisové z 16. února 1896:

(MZA Brno, Rodinný archiv Magnisů Strážnice, kart. 70, inv. č. 587. *Cestopisy jednotlivých členů rodu : Reise des Grafen Wilhelm Magnis durch Russland und Persien 1895-1896*)

Jedná se o krátký dopis v anglickém jazyce, napsaný v Bušheru dne 16. února 1896, jenž a je opatřen razítkem Britise Residency Persian Gulf.

Colonel Wilson sends his complimenst to Conntess Magnis + assures her that he will endeavour to delives her letter to her son + afford him any assistance he may require if he comes to Buschire. Count Magnis left Ispahan safe will but has not ? reached Kerman.

Plukovník Wilson posílá pozdrav hraběnce Magnisové a ujišťuje jí, že se pokusí doručit dopis jejímu synovi, ale nemůže mu zaručit doprovod na jeho cestě do Bušheru. Hrabě Magnis bezpečně opustil Isfahán, ale nedostal se do Kermanu.

Col. Maguire - Kerma

Bushire

Feb 16th 1896

Colonel Wilson sends his
compliments to Countess Maguire
& assures her that he will
endeavour to deliver her letters to
her son & afford him ^{any} assistance
he may require if he comes to
Bushire. Count Maguire left
Isfahan safe & well but has not
yet reached Kerma.